

Univerzita Hradec Králové

Filozofická fakulta

Katedra filozofie a společenských věd

Thomas Pogge: Chudoba jako porušování lidských práv?

Bakalářská práce

Autor: Michael Gaspar
Studijní program: B7507
Studijní obor: Společenské vědy se zaměřením na vzdělání – Základy
techniky se zaměřením na vzdělání
Forma studia: Prezenční
Vedoucí práce: Mgr. et Mgr. Michal Rigel, Ph.D.

Zadání bakalářské práce

Autor: Michael Gaspar

Studium: P19P0455

Studijní program: B7507 Specializace v pedagogice

Studijní obor: Společenské vědy se zaměřením na vzdělávání, Základy techniky se zaměřením na vzdělávání

Název bakalářské práce: Thomas Pogge: Chudoba jako porušování lidských práv?

Název bakalářské práce AJ: Thomas Pogge: Poverty as a violation of human rights?

Cíl, metody, literatura, předpoklady:

Cílem práce bude shrnutí a zhodnocení originální pozice filozofa Thomase Poggeho, který vidí v chudobě porušování lidských práv. Pogge se zaměřuje na chudobu extrémní, která lidem neumožňuje naplnit naprosto základní potřeby k životu, nebo na ty skupiny obyvatel, které žijí v bezprostředním nebezpečí, že o ně přijdou. A právě tuto situaci, ve které se vyskytuje miliony lidí na planetě, a s kterou odpovědné vlády materiálně rozvinutějších zemí nic nedělají (či s ní nic dělat nechťejí), vnímá Pogge jako problémovou z hlediska porušování lidských práv. V práci zrekapitulují vybrané body Poggeho myšlenek a jeho argumentaci a pokusím se najít protiarumenty k jeho pohledu.

BATTHYÁNY, Karina. *Právo nežít v chudobě: chudoba jako porušování lidských práv*. Praha: Filosofia, 2010. ISBN 978-80-7007-321-6.

DUFEK, Pavel. *Úrovně spravedlnosti: liberalismus, kosmopolitismus a lidská práva*. Brno: Masarykova univerzita, Mezinárodní politologický ústav, 2010. ISBN 978-80-210-5317-5.

HRUBEC, Marek, ed. *Globální spravedlnost a demokracie*. Praha: Filosofia, 2004. Filosofie a sociální vědy. ISBN 80-7007-210-5.

HRUBEC, Marek. *Sociální kritika v éře globalizace: odstraňování sociálně-ekonomických nerovností a konfliktů*. Praha: Filosofia, 2008. Filosofie a sociální vědy. ISBN 978-80-7007-286-8.

POGGE, Thomas, ed. *Freedom from poverty as a human right: Who owes what to the very poor?*. Paris, France; Oxford, England: UNESCO; Oxford University Press, 2007. ISBN 978-9-23-104033-7. ISBN Oxford University Press 978-0-19-922631.

POGGE, Thomas W. *Realizing Rawls*. Ithaca: Cornell University Press, 1989.

POGGE, Thomas. *World Poverty and Human Rights: Cosmopolitan Responsibilities and Reforms*. Second Edition. Cambridge, UK: Polity Press, 2008. ISBN-13: 978-0-7456-4143-0.

RAWLS, John. *Právo národů*. Praha: Filosofia, 2009. ISBN 978-80-7007-302-5.

RAWLS, John. *Teorie spravedlnosti*. Praha: Victoria Publishing, 1995. ISBN 80-85605-89-9.

REITBERGER, Magnus. Poverty, Negative Duties, and the Global Institutional Order. *Politics, Philosophy and Economics*. 2008, (7), 379-402. ISSN ISSN 1470-594X, E-ISSN 1741-3060.

SHEL, Sher-Min, ed. World Poverty and Human Responsibility. FOLLESDAL, Andreas a Thomas POGGE. *Real World Justice: Grounds, Principles, Human Rights, and Social Institutions*. Dordrecht: Springer, 2006, s. 139-155. ISBN 978-1-4020-3147-7.

Zadávací pracoviště: Katedra filosofie a společenských věd,
Filozofická fakulta

Vedoucí práce: Mgr. et Mgr. Michal Rigel, Ph.D.

Oponent: Mgr. et Mgr. Jan Černý, Ph.D.

Datum zadání závěrečné práce: 13.2.2021

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem tuto bakalářskou práci vypracoval pod vedením vedoucího bakalářské práce samostatně a uvedl jsem všechny použité prameny a literaturu.

V Hradci Králové dne 6.7.2023

.....

Podpis

Bibliografický údaj

GASPAR, Michael. Thomas Pogge: Extrémní chudoba jako porušování lidských práv? Hradec Králové, 2023. Bakalářská práce. Univerzita Hradec Králové. Vedoucí práce Mgr. et Mgr. Michal Rigel, Ph.D.

Anotace

Práce obsahuje shrnutí a zhodnocení originálního postoje německo-amerického filozofa Thomase Poggeho, který v chudobě vidí porušování lidských práv. Pogge se zaměřuje nejen na chudobu extrémní, která neumožňuje lidem uspokojit zcela základní životní potřeby, ale i na ty skupiny obyvatel, kteří žijí v bezprostředním ohrožení, že o tyto základní potřeby přijdou. Tuto situaci, ve které se nacházejí miliony lidí na naší planetě a s kterou vlády vyspělých zemí nic nedělají či s ní nic dělat nechtějí, vnímá Pogge jako problémovou z hlediska porušování lidských práv. Ve čtyřech kapitolách rekapituluji vybrané Poggeho myšlenky a jeho argumentaci a předkládám protiargumenty k jeho pohledu.

Klíčová slova

Chudoba, globální řád, lidská práva, negativní povinnosti, Pogge, spravedlnost.

Bibliographic data

GASPAR, Michael. Thomas Pogge: Extreme poverty as a human rights violation? Hradec Králové, 2023. Bachelor thesis. University of Hradec Králové. Thesis supervisor Mgr. et Mgr. Michal Rigel, Ph.D.

Annotation

This thesis contains a summary and analysis of Thomas Pogge's original position, which considers poverty as a violation of human rights. Pogge focuses not only on extreme poverty, which does not allow people to fulfil their very basic needs for life, but also on groups of people, who are in imminent danger of losing them. This situation, which affects millions of people on the planet, and which the responsible governments of developed countries don't do anything about (or do not want to do anything about), Pogge sees as problematic in terms of human rights violations. In four chapters I recapitulate selected Pogge's thoughts and arguments and I submit counterpoints to his point of view.

Keywords

Poverty, global order, human rights, negative duties, Pogge, justice.

Obsah

Úvod	1
1 Definice extrémní chudoby	3
1.1 <i>Situace v dnešním světě.....</i>	3
1.2 <i>Měření Světové banky.....</i>	5
1.3 <i>Výhrady k metodice</i>	7
1.4 <i>"Vhodnější varianta?"</i>	11
2 Globální spravedlnost.....	13
2.1 <i>Právo národů</i>	13
2.2 <i>Poggeho kritika</i>	17
2.3 <i>Kosmopolitismus.....</i>	20
3 Současný globální řád.....	24
3.1 <i>Porušování lidských práv.....</i>	24
3.1.1 <i>Naše povinnosti.....</i>	25
3.2 <i>Vlastnosti současného řádu působící velkou chudobu.....</i>	29
3.2.1 <i>Změny v uspořádání by neměly vliv na vývoj chudoby</i>	30
3.2.2 <i>Současný řád je optimální</i>	30
3.2.3 <i>Řád pouze nezmírňuje chudobu tak, jak by mohl</i>	31
4 Kompenzace	35
4.1 <i>Institucionální reforma</i>	35
4.2 <i>Globální zdrojová dividenda</i>	36
4.2.1 <i>Kritika GRD.....</i>	39
Závěr	40
Seznam použitých zdrojů	42

Seznam použitých zkratk

EU – Evropská unie

GRD – Globální zdrojová dividenda

ICP – Mezinárodní srovnávací program

IPL – Mezinárodní hranice chudoby

NATO – Severoatlantická aliance

OSN – Organizace spojených národů

PPP – Parita kupní síly

UDHR – Všeobecná deklarace lidských práv

WTO – Světová obchodní organizace

Úvod

Tato bakalářská práce je inspirována především knihou německo-amerického filozofa a spisovatele Thomase Poggeho *World Poverty and Human Rights*, ve které prezentuje svůj originální postoj na problematiku globální spravedlnosti. Hlavní výzva, na kterou se Pogge v knize zaměřuje, spočívá ve zkoumání, zda současná globální chudoba reflektuje porušování našich negativních povinností vůči extrémně chudým, protože k jejich strádání údajně přispíváme udržováním stávajícího globálního řádu a jsme tak za ni přímo zodpovědní. Je sice pravda, že se absolutní počty chudých na světě postupně snižují, nicméně je otázkou, jak si reálně vedeme v porovnání s našimi možnostmi. V roce 2021 činil podíl 1 % nejbohatších na celosvětovém bohatství 39,2 %, podíl dolních 50 % obyvatelstva na bohatství byl pak pouhých 1,85 %.¹ Může se tak zdát, že by ke zlepšení situace chudých stačily poměrně malé částky, které by bohatým jen těžko nějak výrazněji ublížily. I když řešení vypadá být relativně uskutečnitelné, realita hovoří jinak, rozdělení bohatství je již po dlouhou dobu velmi nerovnoměrné. S ohledem na naši dnešní vyspělost je tak zarážející, proč stovky milionů lidí stále nemají přístup k pitné vodě, zdravotní péči či elektřině (viz kapitola 1).

Při zpracování této bakalářské práce jsem vycházel jak z odborných knižních publikací, tak z vědeckých článků a statistik přístupných na internetu. Prozatím bylo třeba vycházet převážně ze zdrojů cizojazyčných, jelikož v české literatuře je pokrytí tématu poměrně omezené, konkrétně Poggeho práce dosud přeložena není vůbec. A právě výše uvedené – aktuálnost, zajímavost, výzva v podobě cizojazyčného díla a možnost přispění k české diskusi – mělo vliv na volbu tématu. Cílem práce je výklad, rozbor a konfrontace hlavních myšlenek Poggeho díla s názory jiných autorů z oblasti politické filozofie a ekonomie.

¹ OSAKWE, Patrick a Olga SOLLEDER. WORKING PAPER No. 4: Wealth Distribution, Income Inequality and Financial Inclusion [online]. United Nations, 2023 [cit. 2023-07-18]. Dostupné z: https://unctad.org/system/files/official-document/wp-2023d3-no4_en.pdf

Úvodní část práce seznamuje čtenáře s rozsáhlostí extrémní bídy, která v současnosti postihuje stovky milionů lidí na celé naší planetě a také s kontroverzní povahou definování mezinárodních prahů chudoby. Obsahuje alarmující statistiky, kterým se v západních zemích nedostává takové pozornosti, jaké by mělo. Svůj podíl na tomto stavu má také Světová banka, která i přes složitost měření podle Poggeho podhodnocuje reálný rozsah chudoby. V kapitole nahlédneme na způsob, jakým Světová banka stanovuje své prahy chudoby, na kritiku, kterou vypracoval Pogge ve spolupráci s ekonomem Sanjayem Reddym, a na odpověď oběma autorům od bývalého ředitele Světové banky Martina Ravalliona.

Následně se práce věnuje otázce globální spravedlnosti. Oblast spravedlnosti popsal John Rawls v knize *Teorie spravedlnosti* a své úvahy dále rozšířil na globální úroveň ve svém dalším díle nazvaném *Právo národů*. Rozbor této práce společně s představením Poggeho vnímání kosmopolitismu je obsahem druhé kapitoly.

Třetí část je věnována současnému globálnímu uspořádání a měla by poskytnout informace, které nám pomůžou zodpovědět otázky jako např. jaké povinnosti má bohatší část populace vůči extrémně chudým či zda se dá jejich strádání připisovat stávajícímu řádu či spíše lokálním faktorům. Práce bude argumentovat, že strádání lze připsat spíše než lokálním faktorům globálnímu řádu, v rámci kterého dochází k předvídatelnému a vyhnutelnému porušování lidských práv. Pochybení západních zemí, které mají největší podíl na uspořádání tohoto řádu, odráží dle Poggeho nenaplnění jejich negativních povinností vůči globálně chudým.

Poslední kapitola se zaměřuje na možnosti pomoci chudým. Naději spatřuje Pogge v reformě na globální institucionální úrovni, kterou dle něj nynější situace vyžaduje a která by měla spočívat v úpravě pravidel řídících ekonomické transakce mezi zeměmi a zavedení tzv. globální zdrojové dividendy zpoplatňující využívání světových přírodních zdrojů. Její podrobný návrh včetně kritických ohlasů je rozebrán právě v poslední části. Minimálně v Poggeho očích by mělo jít o skromnou, ale účinnou alternativu.

1 Definice extrémní chudoby

1.1 Situace v dnešním světě

Existuje mnoho způsobů, jakými lze v dnešní době chudobu definovat. Thomas Pogge ve svých pracích zmiňuje mezinárodní hranici chudoby (International Poverty Line), kterou stanovuje Světová banka. Měla by odpovídat hodnotě, pod kterou již lidem schází přístup k adekvátní stravě a základním potřebám. Takové jedince pak označujeme jako extrémně chudé. V době, kdy Pogge psal svoji knihu, se tato hranice rovnala 32,74 dolarům PPP 1993² na měsíc (resp. 1,08 dolaru PPP 1993 na den). V roce 1998 pod touto mezinárodní hranicí chudoby žilo 1,214 miliardy lidí, což představovalo skoro 21 % z celkové populace 5,82 miliardy.³ Po zahrnutí inflace by dnes roční příjem osoby, která žije na hranici chudoby, odpovídal kupní síle kolem 836 USD na rok ve Spojených státech amerických.⁴ Na způsob zisku těchto čísel se nicméně ještě zaměříme dále v této kapitole.

V roce 2017 zvedla Světová banka hodnotu mezinárodní hranice chudoby na 2,15 dolarů PPP 2017 a podle posledních dostupných údajů tak v roce 2019 žilo pod hranicí chudoby stále ještě více jak 659 milionů lidí. Je třeba vzít v úvahu, že se jedná o hranici pouze extrémní chudoby. Podíváme-li se na další dostupné hranice, které se nachází na hodnotách 3,65 dolarů na den a 6,85 dolarů na den, zjistíme, že se s chudobou potýká 23 %, respektive 47 % celkové populace.⁵ Mezi nejvíce postižené regiony patří subsaharská Afrika a oblast jižní Asie. V subsaharské Africe žije pod hranicí 6,85 USD na den 958 milionů lidí, z toho pod hranicí 2,15 USD na

² Pod pojmem PPP (Parita kupní síly) si představíme množství jednotek národní měny, které se považují za ekvivalent jedné jednotky měny výchozího státu. Pro daný základní rok (v tomto případě 1993) se obvykle interpretují jako popis počtu jednotek měny dané země potřebných k nákupu "stejněho množství" komodit, jaké lze pořídit za jednu jednotku měny výchozí země v cenách výchozí země. (Pogge a Reddy, 2008)

³ POGGE, Thomas W. *World Poverty and Human Rights: Cosmopolitan Responsibilities and Reforms*. Cambridge: Polity Press, 2002. ISBN 0-7456-2994-6, s. 97.

⁴ World Bank (2023), Poverty and Inequality Platform (version 20230328_2017_01_02_PROD) [data set]. pip.worldbank.org. Accessed on 2023-07-04

⁵ SCHOCH, BAAH, LAKNER a FRIENDMAN. *Half of the global population lives on less than US\$6.85 per person per day*. *World Bank Blogs* [online]. 2022, 08.12.2022 [cit. 2023-07-04]. Dostupné z: <https://blogs.worldbank.org/developmenttalk/half-global-population-lives-less-us685-person-day>

den 389 milionů. V oblasti jižní Asie tato čísla dosahují 1 508 milionů lidí pod hranicí 6,85 USD a 156 milionů pod hranicí 2,15 USD.⁶

Vezmeme-li v potaz pandemii COVID-19, která značně ovlivnila dění na celém světě, a přičteme ji k těmto číslům, dojdeme k předvídatelným a velmi alarmujícím údajům. V současném světě žije 828 milionů lidí (11 % světové populace) postižených hladem⁷, 2 miliardy lidí (25 %) nemají přístup k čisté a pitné vodě⁸, 781 milionů dospělých lidí (9,8 %) je negramotných⁹ a 160 milionů dětí ve věku 5-17 let (tedy každé desáté dítě na světě) je zapojeno do dětské práce, z čehož 79 milionů z nich pak vykonává práci rizikovou¹⁰. Měření Světové banky a Světové zdravotnické organizace za rok 2017, tedy z období ještě před vypuknutím pandemie, dále odhaluje, že nejméně polovině světové populace schází přístup k základním zdravotním službám.¹¹ Vzhledem k nedostatkům v datech poskytovaných z nejvíce postižených zemí a regionů, které neshromažďují rozsáhlé statistiky o úmrtích svých obyvatel a jejich příčinách, je v této oblasti těžké získat přesnější čísla a být tak schopen posoudit, kolik z nich je reálně spojeno s chudobou, nicméně ze statistik uvedených výše můžeme usoudit, že situace různě určitě nevypadá.

⁶ World Bank (2023), Poverty and Inequality Platform (version 20230328_2017_01_02_PROD) [data set]. pip.worldbank.org. Accessed on 2023-07-04

⁷ FAO, IFAD, UNICEF, WFP AND WHO. *The State of Food Security and Nutrition in the World 2022* [online]. Řím: FAO, 2022 [cit. 2023-07-08]. ISBN 978-92-5-136499-4. Dostupné z: <https://doi.org/10.4060/cc0639en>

⁸ BAYRAM, Seyma. *Billions of people lack access to clean drinking water, U.N. report finds* [online]. 2023 [cit. 2023-07-08]. Dostupné z: <https://www.npr.org/2023/03/22/1165464857/billions-of-people-lack-access-to-clean-drinking-water-u-n-report-finds>

⁹ UNESCO. *EDUCATION FOR ALL 2000-2015: achievements and challenges* [online]. Paříž: UNESCO Publishing, 2015 [cit. 2023-07-08]. ISBN 978-92-3-100085-0. Dostupné z: <https://doi.org/10.54676/LBSF6974>

¹⁰ Child Labour: *Global estimates 2020, trends and the road forward* [online]. ILO, UNICEF, 2021 [cit. 2023-07-08]. ISBN 978-92-2-034879-6. Dostupné z: https://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---ed_norm/---ipecc/documents/publication/wcms_800278.pdf

¹¹ World Bank and WHO: *Half the world lacks access to essential health services, 100 million still pushed into extreme poverty because of health expenses. WHO* [online]. Tokyo: WHO, 2017 [cit. 2023-07-08]. Dostupné z: <https://www.who.int/news/item/13-12-2017-world-bank-and-who-half-the-world-lacks-access-to-essential-health-services-100-million-still-pushed-into-extreme-poverty-because-of-health-expenses>

Pogge psal své dílo před více jak 20 lety a je zřejmé, že měl k dispozici jiné údaje. Po bližším přezkoumání však zjistíme, že se od těch dnešních až tak nelišily. Dle zprávy UNDP z roku 2001 trpělo podvýživou 14 % světové populace, 16 % se potýkalo s nedostatečným přístupem k nezávadné pitné vodě a 40 % bylo bez přístupu k sanitárním zařízením. Ze statistik poskytnutých Rozvojovým programem OSN můžeme dále vyzdvihnout absenci přístupu k základním lékům u 17 % populace, k elektřině u 33 % populace a 17 % populace scházelo odpovídající přístřeší nad hlavou (vše r. 1998). Za zmínku stojí také skutečnost, že jedna třetina lidských úmrtí byla zapříčiněna faktory úzce souvisejícími s chudobou a šlo jim tedy předejít např. lepší výživou, bezpečností pitné vody, dodávkami hydratačních balíčků, antibiotik, vakcín a dalších léků, ke kterým mají chudí omezený či nemají vůbec žádný přístup.¹²

Výše uvedené údaje ukazují, jak velký problém z lidského pohledu chudoba byla a je. My se však ve zbývající části této kapitoly zaměříme pouze na hledisko ekonomické a s ním spojenou mezinárodní hranici chudoby. Pro naše účely není až tak důležité, na jaké hodnotě se tato hranice momentálně nachází – ať už je to současných 2,15 dolarů na den či dřívějších 1,08 dolarů na den z roku 2001. Zaměříme se spíše na kritiku, kterou Pogge společně s Reddym vznášejí vůči metodám měření, které Světová banka používá a která dle Poggeho slov „*pravděpodobně značně podhodnocuje rozsah celosvětové chudoby, když používá parity kupní síly (PPP) k přepočtu svých mezinárodních hranic chudoby na jiné měny.*“¹³

1.2 Měření Světové banky

Chudoba je termínem na národním i mezinárodním poli velmi obsáhlým a z toho vyplývá, že je poměrně složité definovat osoby, které označujeme jako chudé. Jsou to lidé, kteří si nemohou dovolit pořídit základní potraviny? Nebo mají malý příjem

¹² POGGE, Thomas, ed. *Freedom from poverty as a human right: Who owes what to the very poor?* Paris, France; Oxford, England: UNESCO; Oxford University Press, 2007. ISBN 978-9-23-104033-7. ISBN Oxford University Press 978-0-19-922631, s. 12-13

¹³ Tamtéž, s. 12

ve srovnání se zbytkem země, respektive světa? Mají být brány v potaz i jiné, než peněžní faktory, jako např. přístup ke zdravotní péči, vzdělání či možnost účasti na občanském životě?

Každý z nás si pod tímto pojmem může představit něco jiného. Mexický politolog a ekonom Rodríguez Ramírez¹⁴ vypracoval návrh, jak měřit chudobu, a nastínil hlavní metody. Rozlišuje tři přístupy – přímý, nepřímý a kombinovaný. U přímého přístupu bychom klasifikovali jedince jako chudého, pokud by mu scházela možnost uspokojit jednu nebo více základních potřeb, čímž by byla omezena jeho možnost žít život na úrovni adekvátních společenských standardů. Za základní potřeby by se v tomto případě považovalo řádné bydlení, základní vzdělání, dostatečná výživa apod. Nepřímý přístup je více vázán na ceny základních potřeb a stávající sociální situaci, ve které se jedinec nachází. Pokud by v ní neměl dostatek možností, příležitostí a prostředků k uspokojení svých základních potřeb, radil by se mezi chudé. Poslední z přístupů, kombinovaný, je spojením obou předchozích a bere tak v úvahu celkový obraz. Tento přístup může být také nazýván metodou dvourozměrnou.

Zmíněné přístupy patří mezi nejhojněji používané a samozřejmě se liší, nicméně každý z nich obsahuje v nějaké formě proměnnou v podobě příjmu, jakožto prostředku k uspokojení nejnужnějších potřeb pro dosažení minimální životní úrovně. Obdobným způsobem, tedy porovnáváním zemí dle spotřeby a příjmu, se vydala také Světová banka. Roku 1990 definovala mezinárodní práh chudoby (IPL) ve výši 1 dolaru denně na osobu dle parit kupní síly (PPP) v r. 1985, který vycházel ze souboru národních hranic chudoby třiceti tří zemí v polovině 80. let.¹⁵ Nový IPL stanovila Světová banka pro rok 2000. Ze seznamu třiceti zemí určila deset, které měly nejnižší domácí hranice chudoby, a z nich pak vybrala medián, který činil 32,74 dolaru měsíčně (1,08 dolaru denně). Zda byl nový IPL vyšší nebo nižší než

¹⁴ BATTHYÁNY, Karina a Mariana CABRERA. *Právo nežít v chudobě: chudoba jako porušování lidských práv*. Praha: Filosofia, 2010. Filosofie a sociální vědy. ISBN 978-80-7007-321-6, s. 20

¹⁵ POGGE, Thomas and REDDY, Sanjay G., *How Not to Count the Poor* (October 29, 2005). Dostupné z SSRN: <https://ssrn.com/abstract=893159>, s. 5

ten starý, nelze usuzovat, protože k prvnímu odhadu byly použity dolary PPP roku 1985, k novému pak dolary PPP roku 1993, nicméně Světová banka tvrdila, že „*tato [nová hranice 1,08 USD na den v PPP 1993] má podobnou kupní sílu jako hranice 1 USD na den v cenách PPP z roku 1985, pokud jde o příkaz k domácímu zboží.*“¹⁶ Tyto hodnoty měly Pogge s Reddym k dispozici. Zde je třeba zmínit, že Světová banka průběžně reviduje svoji práci a zároveň se podílí na vývoji metod a nástrojů, které by korigovaly možné chyby. Jako příklad lze uvést poslední změnu hodnot z roku 2017, kdy se IPL zvedla z předešlých 1,9 dolaru v cenách 2011 PPP "již" na 2,15 dolaru na den v cenách 2017 PPP. V této práci nicméně není prostor se podrobněji věnovat každé změně v metodice výpočtu těchto prahů a pro naše účely to ani není žádoucí, tudíž se dalšími verzemi zaobírat nebudu.

1.3 Výhrady k metodice

Indický ekonom Sanjay Reddy společně s Poggem vidí základní problém v tom, že Světová banka při stanovování počtu chudých používá tzv. peněžně-centrickou metodu. Spíše než na požadavky postižených a definování hranice chudoby z hlediska nákladů na dosažení určitých komodit, které jsou považovány za nezbytné a prostřednictvím kterých získávají jedinci přístup k základním požadavkům na život (např. možnost dostatečné výživy), s čímž bychom se mohli setkat při hodnocení chudoby v jednotlivých zemích na národní úrovni, zvolila přístup, který odkazuje na nepřesně stanovenou mezinárodní hranici chudoby, definuje ji abstraktními jednotkami (- mezinárodními dolary) a převádí ji na částky v místní měně, které vychází jako ekvivalentní.¹⁷

Stávající metody výpočtu PPP zahrnují spojování velkého množství různorodých komodit poptávaných v různých zemích a cen, za které jsou tyto komodity směňovány. Dle Poggeho s Reddym jsou tím pádem ovlivněny skutečnostmi, které jsou pro hodnocení absolutní chudoby irelevantní. Jednak obsahují informace o cenách a množství komodit, které spotřebovávají ti, co chudí nejsou. Vlastnosti

¹⁶ Tamtéž, s. 6

¹⁷ Tamtéž, s. 9

zahrnutých komodit by ideálně mohly odrážet množství a náklady, za které je možné vyhnout se absolutní chudobě. Velké množství komodit spotřebovávaných nechudými ale takové vlastnosti nemá. Dále jsou ovlivněny cenami a množstvím zboží spotřebovaného ve třetích zemích, nikoliv pouze hodnotami měny ve vztahu dané země s jednotkou měny země výchozí. V praxi to následně může znamenat, že se hranice chudoby v dané zemi bude měnit jen kvůli změnám ve třetí zemi, aniž by došlo k jakékoliv změně v dané či výchozí zemi. Takovou metodu, kterou může ovlivnit změna cenová hladiny zboží v jiných zemích a zboží, které není nutné k tomu, aby se zabránilo chudobě, označují oba autoři za chybnou. Alternativním řešením by mohlo být vytvoření takových parit kupní síly, které by lépe odrážely základní požadavky a vzorce spotřeby osob považovaných za velmi chudé.¹⁸

Další možné nedostatky spočívají ve skutečnosti, že u velkého počtu zemí vznikají PPP spíše pomocí odhadů než skutečným pozorováním cen a množstvím spotřebovaného zboží v dané zemi. Ne všechny země se totiž účastní Mezinárodního srovnávacího programu, který poskytuje údaje o cenách a výdajích na HDP a pomocí kterého se vytváří PPP. V roce 1985 se programu účastnilo 64 zemí, v roce 1993 pak 115 zemí. Mezi nimi bychom marně hledali země jako jsou Čína nebo Indie (i když ta se programu v roce 1985 zúčastnila) a mnohé země subsaharské Afriky. Nucené odhady zejména u tak velkých zemí jako jsou Indie a Čína, kde potenciálně žije velký počet chudých lidí, mohou mít významné důsledky.¹⁹ Nicméně i u zemí, které se srovnávání účastní, nelze vyloučit potenciální chyby. Světová banka totiž využívá údaje o spotřebě z průzkumů v domácnostech, rozdíl mezi těmito údaji a alternativními údaji uváděnými na účtech národních příjmů jsou dle Karshenase „způsobeny možnými chybami v obou zdrojích údajů.“²⁰ Na tomto místě je nicméně třeba poznamenat, že výše uvedená kritika by dnes již asi neobstála. V dalších letech se již ICP zúčastnilo mnohem více

¹⁸ POGGE, Thomas and REDDY, Sanjay G., *How Not to Count the Poor* (October 29, 2005). Dostupné z SSRN:

<https://ssrn.com/abstract=893159>, s. 12-13

¹⁹ International Comparison Program. The World Bank [online]. [cit. 2023-07-08]. Dostupné z:

<https://www.worldbank.org/en/programs/icp/history>

²⁰ KASHERNAS (2002). *Measurement and Nature of Absolute Poverty in Least Developed Countries*. Mimeograph, School of Oriental and African Studies, University of London

zemí, např. v letech 2011 a 2017 to bylo již 199, resp. 176 států, včetně Indie a Číny. Stejně tak Světová banka již ve svých analýzách a hodnoceních využívá kombinaci spotřeby vykázané v průzkumech domácností a spotřeby vykázané v národních důchodových účtech.²¹

U ICP se ještě zastavme. Pogge a Reddy zmiňují, že použití PPP založené na cenách, které neplatí chudí, může být zavádějící. Důvod je prostý – Mezinárodní srovnávací program využívá data z prodejních míst, které se většinou nachází ve větších městech či jejich centrech, avšak v periferiích a venkovských oblastech mohou být ceny pro chudé úplně jiné – vyšší.²² Oba autoři tento problém zakládají na studiích, které dospěly k výše uvedeným výsledkům.²³

Asi největší problém pak představuje všeobecnost spotřebního koše, který ve své koncepci výpočtu PPP Světová banka využívá a podle kterého pak stanovuje mezinárodní hranici chudoby. V rámci ICP je u některých zemí možné spočítat parity kupní síly v závislosti pouze na potravinách, případně dokonce na jednotlivých kategoriích potravin (např. maso, chléb a obiloviny, ryby, mléko, apod.). Asi není třeba diskutovat o tom, že cena potravin se významně podílí na celkových nákladech ve snaze vyhnout se absolutní chudobě.²⁴ Autoři tak předkládají porovnání (viz tab. 1)²⁵ IPL zkonstruovaného pouze z PPP založených

²¹ International Comparison Program. The World Bank [online]. [cit. 2023-07-08]. Dostupné z:

<https://www.worldbank.org/en/programs/icp/history>

²² POGGE, Thomas and REDDY, Sanjay G., *How Not to Count the Poor* (October 29, 2005). Dostupné z SSRN:

<https://ssrn.com/abstract=893159>, s. 25-26

²³ BIRU, 1999; RAO, 2000

²⁴ POGGE, Thomas and REDDY, Sanjay G., *How Not to Count the Poor* (October 29, 2005). Dostupné z SSRN:

<https://ssrn.com/abstract=893159>, s. 28-31

²⁵ POGGE, Thomas and REDDY, Sanjay G., *How Not to Count the Poor* (October 29, 2005). Dostupné z SSRN:

<https://ssrn.com/abstract=893159>, tabulka 6B

na potravinách vůči IPL, který vytváří Světová banka na základě PPP pro obecnou spotřebu.

	Full sample (All available countries)	No high income countries	No high or high middle income countries	Low income countries only
Number of countries	78	54	41	15
Number of countries with ratio > 1 for food PL	47	36	26	9
Number of countries with ratio > 1 for bread & cereals PL	57	41	30	14
Number of countries with ratio < 1 for food PL	31	18	15	6
Number of countries with ratio < 1 for bread & cereals PL	21	13	11	1
Arithmetic mean ratio: food PL / all consumption PL (unweighted)	1.07	1.10	1.10	1.14
Geometric mean ratio: food PL / all consumption PL (unweighted)	1.05	1.09	1.09	1.12
Arithmetic mean ratio: bread & cereals PL / all consumption PL (unweighted)	1.16	1.20	1.19	1.41
Geometric mean ratio: Bread & Cereals PL / all consumption PL (unweighted)	1.12	1.16	1.14	1.36
Percentage of sample population for whom ratio of food PL / all consumption PL > 1 (1993 population)	59.07%	72.14%	71.20%	61.30%
Percentage of sample population for whom ratio of bread & cereals PL / all consumption PL > 1 (1993 population)	59.45%	61.41%	59.66%	75.62%
Arithmetic mean ratio: food PL / all consumption PL (weighted by 1993 population)	1.10	1.17	1.16	1.18
Geometric mean ratio: food PL / all consumption PL (weighted by 1993 population)	1.08	1.15	1.14	1.16
Arithmetic mean ratio: bread & cereals PL / all consumption PL (weighted by 1993 population)	1.13	1.18	1.15	1.31
Geometric mean ratio: bread & cereals PL / all consumption PL (weighted by 1993 population)	1.09	1.12	1.09	1.26

Notes: For method, see text. Country income level classifications are taken from the World Bank's *World Development Report*, 1994.

Tabulka 1

Z tabulky lze vyčíst, že v případě užití PPP pro potraviny se z celkového počtu 78 zemí ve 47 z nich posunula hranice chudoby výše, než tomu bylo při použití PPP pro všeobecnou spotřebu. Ke stejnému výsledku dojdeme, pokud porovnáme pouze země s nízkým příjmem – z 15 zemí se hranice zvedla v devíti případech. Výstupy umocňuje skutečnost, že pracujeme pouze s PPP potravin všech druhů. Pokud bychom vymezili podskupinu takových potravin, které pokládáme za opravdu nezbytné, byly by výsledky ještě o něco markantnější. Jako příklad lze uvést podskupinu chléb a obiloviny, kde se hranice zvedla ve čtrnácti z patnácti případů. V obou případech jsou rozdíly poměrně jasné a do jisté míry naznačují, že zvolení vhodnějšího konceptu parity kupní síly pro hodnocení chudoby by přineslo zvýšení národních hranic chudoby, což by samozřejmě znamenalo taktéž navýšení počtu lidí spadajících pod tyto hranice.

Za alternativu považují Pogge s Reddym systém, který naprosto obchází IPL a využití parit kupní síly. V jednotlivých zemích by se měly vytvořit hranice chudoby se společnou interpretací dosažených výsledků, které se vztahují k nákladům potřebným pro dosažení základních lidských potřeb pro místní obyvatele. Ačkoli není jasné, co vše přesně pojem základních lidských potřeb obsahuje, Pogge i

Reddy věří²⁵, že je v této otázce možné dojít ke konsenzu tak, aby se společný koncept chudoby mohl uplatňovat ve všech zemích. Jelikož už vlády jednotlivých zemí stejně provádí měření na svém území, mělo by se jednat o jakousi obdobu těchto měření posunutou na celosvětové měřítko. O sestavení a aktualizování hranice chudoby v čase by se měla starat národní komise. Ta by byla zřízena za podpory mezinárodních fondů, ideálně by konzultovala a předkládala své úmysly k veřejné kontrole. Výhodou celého postupu by mělo být nejen vynechání abstraktního IPL, ale taktéž možnost výsledky a případné chyby interpretovat transparentním a smysluplným způsobem, což by mělo dále přispět k objasnění, zda současné uspořádání světa chudým prospívá, či škodí, zda jsou naplňovány rozvojové cíle tisíciletí, a také ke zvýšení priority, které se doposud přetrvávající chudobě dostává.²⁶

1.4 "Vhodnější varianta?"

Výše jsem již naznačil, že obranou Banky může být do jisté míry poměrně značná a rychlá aktualizace jejích dat. Jak sám zmiňuje Martin Ravallion, dnes již bývalý ředitel výzkumného oddělení Banky, který se velkým dílem podílel na formování přístupu této instituce k měření a analýze chudoby: „*Došlo k obrovskému nárůstu pokrytí zemí v rámci globálních agregátů chudoby, které Světová banka provádí; z jednoho národního šetření pro každou z 22 zemí v publikacích Světové banky (1990) na více než 500 šetření pro 100 zemí v současnosti.*“²⁷ Jak jsme se také mohli dočíst výše, u roku 2008 se Světová banka samozřejmě nezastavila a opravdu vynaložila úsilí rozšířit svoji datovou základnu co nejvíce tak, aby případné a potřebné odhady mohly být co nejpřesnější. Cíle Banky se tedy nezměnily, nicméně došlo k velkému zlepšení v získávání dat, zejména ze zemí s nízkým příjmem, jejichž hranice chudoby mohly být dle Poggeho ovlivněny změnami ve třetích zemích a dalšími faktory. Předmětem kritiky byla také všeobecnost spotřebního zboží využívaného

²⁶ POGGE, Thomas and REDDY, Sanjay G., *How Not to Count the Poor* (October 29, 2005). Dostupné z SSRN:

<https://ssrn.com/abstract=893159>, s. 37-39

²⁷ RAVALLION, Martin. *How Not to Count the Poor? A Reply to Reddy and Pogge* [online]. USA: Development Research Group, World Bank, 2008 [cit. 2023-07-10]. Dostupné z: <https://www.scribd.com/document/171875853/Ravallion-2008-pdf#>, s. 8

pro konstrukci PPP. Ravallion si nemyslí, že by prezentovaná alternativní možnost byla "vhodnější". Reddy s Poggem podle jeho názoru nepředkládají dostatek argumentů, respektive vůbec žádné, pro obhajobu skutečnosti, že v jimi navrhovaných PPP založených jen na potravinách naprosto vynechávají nepotravinové zboží, které pro chudé může být stejně tak důležité. Je tak stěží představitelné, že PPP vynechávající přibližně polovinu spotřeby by byly lepší než PPP založené na veškeré spotřebě.²⁸

Ani k výše popsané náhradní metodě se Ravallion nestaví příliš pozitivně. Spíše než řešení představuje tato metoda jakousi kličku kolem mezinárodní hranice chudoby, navíc již poměrně hojně používanou právě ve spojení se stanovením hranic národních. Zároveň je také skeptický ohledně shody týkající se definování balíčku uspokojujícího základní lidské potřeby. Domnívá se, že Pogge s Reddym diskusi o stanovení mezinárodní hranice chudoby nijak dál neposunuli, spíše problém zjednodušili a údajné chyby v měření zbytečně zveličili.²⁹

Celá tato kapitola nám naznačila, jak obtížné je se alespoň přiblížit k sečtení všech strádajících lidí na Zemi. Pogge si proto ve své práci vypomáhá pasáží ze zprávy o lidském rozvoji Rozvojového programu OSN, která definuje extrémně chudé jako skupinu lidí, pro něž „není dostupná minimální, nutričně přijatelná strava plus základní nepotravinové potřeby.“³⁰ Jde tedy o lidi, kterým schází přístup k potravinám a vodě, k základní lékařské péči, k oblečení a střeše nad hlavou – zkrátka k věcem potřebným k samotnému přežití. Řadí sem také jedince, kteří se nacházejí sice nad touto hranicí, ale kterým neustále hrozí, že své základní životní potřeby nebudou moci uspokojit.

²⁸ RAVALLION, Martin. *How Not to Count the Poor? A Reply to Reddy and Pogge* [online]. USA: Development Research Group, World Bank, 2008 [cit. 2023-07-10]. Dostupné z: <https://www.scribd.com/document/171875853/Ravallion-2008-pdf#>, s. 12

²⁹ Tamtéž, s. 13-14

³⁰ UNDP. HUMAN DEVELOPMENT REPORT 1996. Oxford: Oxford University Press, 1996. ISBN 0-19-511158-3, s. 222

2 Globální spravedlnost

Vztah mezi Thomasem Poggem a Johnem Rawlsem byl na akademické úrovni blízký. Rawls mimo jiné působil jako Poggeho poradce při psaní jeho doktorské práce na Harvardově univerzitě, proto je pochopitelné, že se Pogge Rawlsovými myšlenkami často zabýval a byl jimi do značné míry ovlivněn. Snažil se je rozšířit o otázky globální nerovnosti a pokusit se tak aplikovat Rawlsovy koncepty popsané v knize *Teorie spravedlnosti*³¹ a dalších jeho dílech v globálním kontextu. I když na ně v určitých věcech navázal, vypracoval nezávisle na nich svoji vlastní teorii globální spravedlnosti, která se do jisté míry odchyluje od Rawlsova *Práva národů* a teorie mezinárodního uspořádání v tomto díle popsané. Následující kapitola se bude zabývat právě principem globální spravedlnosti a zaměřím se v ní na části, ve kterých se oba autoři shodují či rozcházejí.

2.1 Právo národů

Principy globální spravedlnosti Rawls rámcově formuluje už ve své knize *Teorie spravedlnosti*, která se ale převážně zabývá pojetím spravedlnosti na národní úrovni. V knize *Právo národů* své myšlenky rozšiřuje na oblast mezinárodních vztahů se záměrem vypracovat teorii spravedlnosti mezinárodní, která se zabývá především chováním občanů liberálně demokratických států při vedení zahraniční politiky. Cestou ke spravedlnosti by mělo být zřízení a udržení takových politických institucí, které tvoří základ férové spolupráce mezi státy a národy, ale zároveň respektují vzájemné odlišnosti.³² Rawls svou teorii dělí na tři části. První z nich se zabývá aplikováním myšlenky společenské smlouvy uzavírané jedním liberálně demokratickým národem na společenství liberálně demokratických národů, což by mělo vést ke spravedlivé koexistenci těchto společenství. Druhá část rozšiřuje společenskou smlouvu na neliberální, ale slušné národy, které vykazují určité znaky, díky nimž mohou zaujmout postavení v rozumné Společnosti národů a jsou

³¹ RAWLS, John. *Teorie spravedlnosti*. Praha: Victoria Publishing, 1995. ISBN 80-85605-89-9.

³² MYŠIČKA, Stanislav. *John Rawls a teorie mezinárodní spravedlnosti*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2014. Politologická řada. ISBN 978-80-7325-343-1, s. 13

tak schopné soužití s národy liberálními. Třetí část polemizuje nad tím, jak má společnost liberálních a neliberálních národů přistupovat ke společenstvím, které dobře uspořádány nejsou a spravedlivé právo lidských společenství z různých důvodů nepřijímají. Takové národy nazývá zatíženými a zabývá se otázkou, do jaké míry jsou rozumná společenství povinna těmto zatíženým společenstvím pomáhat, aby také ony měly příležitost zřídit si spravedlivé instituce. Cílem knihy je zřízení spravedlivých institucí ve všech typech společností.³³

Rawls se v první části ideální teorie posunuje z prvního původního stavu, ve kterém je nastíněn vztah mezi stranami zastupujícími občany, k druhému původnímu stavu, kde je modelován vztah stran zastupujících národy. Jde o první krok ke konstrukci principů globální spravedlnosti, ve kterém se formuluje právo pro mezinárodní společenství liberálních společností. Zastupitelé národů v druhém původním stavu přirozeně usilují o co největší výhody, avšak nacházejí se pod závojem nevědomosti, tj. neznají velikost svého území, populaci či rozsah bohatství. Ví pouze, že reprezentují liberálně demokratické společnosti, tj. ty, které mají spravedlivý ústavní režim a zároveň různorodé instituce.³⁴ Mezi svobodnými a demokratickými národy by měly platit principy spravedlnosti, které se částečně liší od principů původního stavu rozebraného v Rawlsově *Teorii spravedlnosti*. Tyto principy lze popsat následovně: (1) Národy jsou nezávislé a svobodné, zbytek národů má povinnost tuto skutečnost respektovat. (2) Dodržují smlouvy a závazky. (3) Jsou si rovny a uzavírají dohody, které následně dodržují. (4) Mají povinnost neintervence. (5) Nepodněcují válku z jiných, než sebeobránných důvodů. (6) Ctí lidská práva. (7) Jejich válečné prostředky podléhají určitým omezením. (8) Mají povinnost pomoci národům, které nedisponují spravedlivým politickým zřízením.³⁵ Všechny principy mají sloužit k výhodnému soužití liberálních národů, poskytovat

³³ RAWLS, John. *Právo národů*. Praha: Filosofia, 2009. Filosofie a sociální vědy. ISBN 978-80-7007-302-5, s. 15-17

³⁴ VELEK, Josef, ed. *John Rawls a utopie věčného míru. K legitimitě demokracie a globální spravedlnosti*. In: HRUBEC, Marek. *Globální spravedlnost a demokracie*. Praha: Filosofia, s. 49-76. ISBN 80-7007-210-5, s. 63

³⁵ RAWLS, John. *Právo národů*. Praha: Filosofia, 2009. Filosofie a sociální vědy. ISBN 978-80-7007-302-5, s. 61-62

základní strukturu mezinárodního společenství a určovat chování k ostatním neliberálním společnostem.

Druhá část ideální teorie rozšiřuje právo lidských společností na společnosti neliberální, které Rawls označuje jako slušné hierarchické národy. Mají několik základních rysů. Prvním z nich je respektování politických a sociálních řadů ostatních společností. Snaží-li se společnost dosáhnout většího vlivu, pak uznává, že to může být jedině prostřednictvím obchodu, diplomacie nebo jinými mírovými cestami, avšak v žádném případě pomocí agrese.³⁶ Druhým rysem je existence takového právního systému, který všem členům společnosti zajišťuje přístup k základním lidským právům. Mezi ta se řadí právo na život a nezbytné prostředky k němu, právo na svobodu, právo na osobní vlastnictví a právo na formální rovnost. Rawls odmítá základní lidská práva jako jakýsi „luxus“ západních a liberálních společností. Stěžejní je pro něj jejich univerzálnost, a proto také nejsou omezeny pouze na skupinu demokraticky liberálních společností. Systém práva také musí umožňovat existenci morálních závazků a povinností všech občanů. Ti jsou tak schopni účastnit se společenského života, rozeznat rozdíl mezi dobrem a zlem a jednat v souladu se sdíleným ideálem spravedlnosti. Posledním rysem je důvod, proč Rawls nazývá tyto společnosti hierarchickými. Slušná neliberální společnost není režimem paternalistickým, nýbrž předpokládá, že u politických rozhodnutí je vyslyšeno více různých hlasů, a zároveň pak členům skupiny umožňuje při takových rozhodnutích vyjádřit nesouhlas, který bude státními představiteli moci adekvátně vyslyšen.³⁷ Slušné hierarchické národy jsou tak dle Rawlse „*dobře uspořádány v souladu s jejich vlastními názory na spravedlnost.*“³⁸ Z toho důvodu předpokládá, že by jejich zástupci předchozích osm principů v původním stavu také přijali, a proto by se dohoda o právu národů zaručujícího základní lidská práva měla vztahovat i na ně.

³⁶ RAWLS, John. *Právo národů*. Praha: Filosofia, 2009. Filosofie a sociální vědy. ISBN 978-80-7007-302-5, s. 100.

³⁷ VELEK, Josef, ed. *John Rawls a utopie věčného míru. K legitimitě demokracie a globální spravedlnosti*. In: HRUBEC, Marek. *Globální spravedlnost a demokracie*. Praha: Filosofia, s. 49-76. ISBN 80-7007-210-5, s. 65-66.

³⁸ RAWLS, John. *Právo národů*. Praha: Filosofia, 2009. Filosofie a sociální vědy. ISBN 978-80-7007-302-5, s. 105-106

Třetím krokem ke globální spravedlnosti je vstup do „neideální teorie“. Ta vychází z domněnky, že na světě vedle slušných národů existují i státy, které jsou uspořádány špatně. Otázkou je, jakým způsobem se k nim mají slušné národy chovat, aby se z nich staly, pokud možno, státy dobře uspořádané. Rawls rozlišuje dva typy špatně uspořádaných států – zločinné a zatížené. Zločinné státy jsou agresivní a nejsou ochotné přijmout právo lidských společenství. V takovém případě je prvním úkolem slušných národů jejich sebeobrana, dále pak může následovat nátlak v podobě vyloučení ze vzájemných výhodných dohod či určitých sankcí. Vojenská intervence připadá v úvahu v případech silného porušení základních lidských práv a musí se pohybovat v mezích spravedlivé války. Nicméně prvotním řešením by mělo být veřejné vystavení zločinů, které jsou v daných společnostech páčány – ani nezákonné státy by neměly být imunní vůči takové kritice.³⁹ Druhým typem špatně uspořádaných států jsou společnosti zatížené, které nejsou schopny být dobře uspořádané z důvodu absence kapitálu, lidských vědomostí, přírodních zdrojů či politických tradic. Dobře uspořádané národy mají povinnost takovým společnostem pomáhat vytvářet a udržovat rozumné instituce, nikoliv však nutně narovnat nerovnosti, protože dle práva národů nerovnosti nemusejí být vždy nespravedlivé. Povinnost pomoci tak spočívá hlavně v podpoře zatížených společností na cestě do Společnosti národů a poskytnutí možnosti určovat si vlastní budoucnost.⁴⁰ Jakmile je tato povinnost splněna a národy se dostanou ke slušným základním institucím, jakékoliv další redistributivní metody přestávají být pro Právo národů důležité, protože „*neexistuje žádný další morálně ospravedlnitelný důvod pro redukci nerovnosti mezi společnostmi, i když ... budou relativně chudé.*“⁴¹ Zde se setkáváme s poměrně značným odlišením od principu rozdílu, který je jednou z částí teorie spravedlnosti na národní úrovni. Měl by sloužit jako korekce přirozeného rozdělení svobody, příležitostí, příjmů a majetku. Určitá míra nerovnosti je sice i zde přijatelná,

³⁹ VELEK, Josef, ed. *John Rawls a utopie věčného míru. K legitimitě demokracie a globální spravedlnosti*. In: HRUBEC, Marek. *Globální spravedlnost a demokracie*. Praha: Filosofia, s. 49-76. ISBN 80-7007-210-5, s. 68-69

⁴⁰ RAWLS, John. *Právo národů*. Praha: Filosofia, 2009. *Filosofie a sociální vědy*. ISBN 978-80-7007-302-5, s. 170-176

⁴¹ VELEK, Josef, ed. *John Rawls a utopie věčného míru. K legitimitě demokracie a globální spravedlnosti*. In: HRUBEC, Marek. *Globální spravedlnost a demokracie*. Praha: Filosofia, s. 49-76. ISBN 80-7007-210-5, s. 72

nicméně rozdělení musí být k prospěchu každého, a všichni musí mít přístup k mocenským pozicím a vládním úřadům.⁴²

Cíl, ke kterému výše uvedený text směřuje, tedy slušné uspořádání všech národů, Rawls označuje jako realistickou utopii. Nejčastěji je dle jeho názoru porušován princip spravedlivé války, což dokládá v kontextu s rozsáhlostí útoků USA na Japonsko za druhé světové války. Nespravedlnost těchto útoků dává za vinu nedostatečné veřejné politické kultuře americké společnosti, protože principům spravedlivé války před ní jednoduše nerozuměl dostatek občanů a národ byl zaslepen strachem a nenávisť. Vzhledem k tomu, že byl během války sám v Pacifiku nasazen, dost možná se mohl na vlastní kůži o těchto skutečnostech přesvědčit.⁴³ Porušení taktéž nastává v případech principu pomoci, kdy společnosti nejsou dostatečně provázány a chybí tak mezi nimi porozumění potřebné k úspěšné kooperaci mezi jednotlivými společenstvími.⁴⁴ Rawlsovi však jde o to, ukázat, že svět s rozumnou Společností národů může někdy a někde existovat, a že máme dobré důvody k němu přispět a doufat, že se někdy a někdy uskuteční. Pokud by taková Společnost nebyla ani teoreticky možná, je otázkou, zda by vůbec lidem stálo za to žít na Zemi.

2.2 Poggeho kritika

Poggeho výhrady vůči Rawlsově práci směřují ke skutečnosti, že bez dostatečného vysvětlení uplatňuje jiné základní principy pro národní a jiné pro mezinárodní schémata. Ve své globální spravedlnosti odmítá požadavek principu rozdílu z důvodu, že není správné, aby národ musel nést určité náklady za rozhodnutí učiněná národem jiným.⁴⁵ Poggemu schází odpovědi na otázky, proč není stejně tak nepřijatelné, když na národní úrovni ovlivní rozhodnutí jedné obce obec další, případně pokud je princip rozdílu tak důležitý, proč by neměl být důležitým i pro

⁴² RAWLS, John. *Teorie spravedlnosti*. Praha: Victoria Publishing, 1995. ISBN 80-85605-89-9, s. 48-49

⁴³ King, I. 2014. „Thinkers at War: John Rawls“. In: *Military History Monthly*, Issue 46. Dostupné: <https://www.military-history.org/articles/thinkers-at-war-john-rawls.htm>.

⁴⁴ VELEK, Josef, ed. *John Rawls a utopie věčného míru. K legitimitě demokracie a globální spravedlnosti*. In: HRUBEC, Marek. *Globální spravedlnost a demokracie*. Praha: Filosofie, s. 49-76. ISBN 80-7007-210-5, s. 73-75

⁴⁵ RAWLS, John. *Právo národů*. Praha: Filosofie, 2009. *Filosofie a sociální vědy*. ISBN 978-80-7007-302-5, s. 175

globální ekonomický řád. Pogge si myslí, že Rawls by možná měl vzít v úvahu možnost, že globální ekonomický řád vyhovující principu rozdílu není sám o sobě nepřijatelný, nicméně i takový řád by dle Poggeho byl morálně nevhodný, jelikož je mnoho lidí, kteří se principu rozdílu oprávněně brání.⁴⁶

Dále Poggemu schází jasné vymezení pojmu národ. Pokud by se jednalo pouze o územní záležitost, co by to pak znamenalo pro Kurdy, Židy či Čečence, jejichž společnosti často překračují státní hranice nebo jsou vnořené do jiných národů? Stejně tak není zřejmé, jak je možné jednotlivé národy identifikovat - zda podle kultury, pasu, rozhodnutí, či nějakou kombinací. Obě tyto otázky jsou velmi důležité při uskutečnění Práva národů, avšak Rawls jim nevěnuje žádnou pozornost.⁴⁷

Další rozdíl mezi národními a globálními principy spočívá v existenci tenčího závoje nevědomosti. Jak bylo již zmíněno, strany vědí, koho zastupují – liberální nebo slušné národy. Bylo by pak třeba zvlášť ukázat, že se k totožné dohodě připojí nezávisle na sobě reprezentanti jak liberálních, tak slušných národů.

Mění se také subjekty, které jsou zastoupeny uvažujícími rozumnými jedinci. V *Teorii spravedlnosti* jsou jimi osoby, jakožto nejvyšší předmět morálního zájmu. V Právu národů jde však o reprezentanty nikoliv osob, ale celých národů, „*mezinárodní původní pozice tak modeluje svobodu a rovnost národů*“⁴⁸ Poggemu také nesedí selektivní vybírání rozumných uvažujících, protože pocházejí vždy z liberálních či slušných národů. Státy nedobře uspořádané tak nejsou vůbec brány v potaz, tedy nedostává se jim rovnosti, tolerance a úcty.⁴⁹

Pogge závěrem konstatuje, a tak trochu Rawlsovi vytýká, že mu nejde o globální distribuci spravedlnosti. Společnost národů se spíš než dohodou pro hodnocení,

⁴⁶ POGGE, Thomas. *World Poverty and Human Rights*. Second Edition. Cambridge: Polity Press, 2008. ISBN-13: 978-0-7456-4143-0.

⁴⁷ POGGE, Thomas a, ed. *Do Rawls's Two Theories of Justice Fit Together?*. In: REX, Martin a David A. REIDY. *Rawls's Law of Peoples: A Realistic Utopia?*. Oxford: Blackwell Publishing, s. 206-226. ISBN-13: 978-1-4051-3530-6, s. 211

⁴⁸ Tamtéž, s. 206

⁴⁹ Tamtéž, s. 206

navrhování a reformování globálních institucí zabývá rozhodováním o souboru pravidel, které by měly slušné národy dodržovat.⁵⁰

Pokud je tedy možné, aby společnost, která nesplňuje princip rozdílu, mohla být podporou a splněním určitých liberálních standardů ekonomické spravedlnosti i tak spravedlivá, může se Rawls používáním takového dvojího metru dostat do sporu s morálním univerzalismem, jakožto koncepcí, kde je každý odpovědný za stejný soubor základních morálních pravidel, které všem přisuzují totožné výhody (pravomoci, svobody) a břemena (povinnost, závazky). Tyto základní výhody a břemena jsou vyjádřeny obecně, aby nedocházelo k libovolnému zvýhodňování či znevýhodňování jednotlivců nebo skupin.⁵¹ Pogge poznamenává: „*Rawls by měl buď diskvalifikovat jako méně než slušný jakýkoli globální ekonomický řád, který nesplňuje požadavky, jež musí splňovat jakýkoli národní ekonomický řád, aby byl považován za slušný, nebo zdůvodnit své odmítnutí tak učinit.*“⁵² Ani jedno se ale neděje. Rawls tak nevznáší žádné požadavky na jakákoliv omezení globálních ekonomických institucí, nýbrž se soustředí jen na chování národů a vyžaduje, aby nikdo nemusel žít v podmínkách bránících spravedlivému nebo slušnému politickému a sociálnímu režimu. Jako výsledek je možné označit za spravedlivý takový řád, který sice bude mít na svědomí rostoucí mezinárodní nerovnosti, nicméně "pomůže" společností udržet se nad určitou základní hranicí. Skutečnost, že Rawls neposkytuje bližší vysvětlení a případně neprokazuje, že použití dvojích morálních principů neznamena diskriminaci chudých na celém světě ve prospěch bohatých společností z důvodu absence jakékoliv redistribuce, ho tak dle Poggeho staví do rozporu s morálním univerzalismem.⁵³

⁵⁰ Tamtéž, s. 207

⁵¹ POGGE, Thomas. World Poverty and Human Rights. Second Edition. Cambridge: Polity Press, 2008. ISBN-13: 978-0-7456-4143-0, s. 99

⁵² Tamtéž, s. 112-113

⁵³ Tamtéž, s. 114

2.3 Kosmopolitismus

Poggeho pohled na globální spravedlnost a důraz na důležitost řešení chudoby a nerovnosti v globálním měřítku do jisté míry odpovídá kosmopolitním principům. Je třeba si uvědomit, že kosmopolitismus zahrnuje celou řadu názorů a je tak pochopitelné, že se Pogge nemusí ve všech z nich shodovat s jinými kosmopolitními autory.⁵⁴ Existují však tři složky, které mají všechny varianty kosmopolitismu zpravidla společné. První z nich je individualismus – jednotkami zájmu nejsou národy, kmeny či jiná společenství, nýbrž lidské bytosti. Tyto jednotky se musí vztahovat na každou živou bytost – univerzalismus. Toto vše musí platit i na globální úrovni, kdy jednotlivé subjekty myslí na všechny osoby, nikoliv jen např. na své krajany – obecnost. Výše uvedené principy mohou platit jak na úrovni právní, kdy jsou všichni spoluobčany nějaké univerzální republiky a v takovém případě mají všichni stejná zákonná práva a povinnosti, tak na úrovni morální, kdy se všechny osoby nacházejí v morálních vztazích a pro každého je globální postavení nejvyšší jednotkou morálního zájmu. Jsou tak povinni respektovat status každého jiného člověka.⁵⁵

Oblast morálky lze rozdělit na varianty podle toho, na jaké předměty se morální zásady vztahují. Interakční kosmopolitismus se vztahuje na jednání osob a skupin a požaduje po nich dodržování základních etických principů. Naplňování lidských práv (morálních zájmů) tak závisí na jiných individuálních činitelích. Naproti tomu u kosmopolitismu institucionálního zodpovědnost za plnění práv připadá na institucionální systémy, které stanovují základní principy sociální spravedlnosti neboli pravidla a postupy regulující lidské interakce.⁵⁶ Pogge se zaměřuje na druhou z variant a dodává, že má dvě přímá omezení. První omezení spočívá v tom, že lidská práva začínají platit až v okamžiku, kdy je k dispozici nějaká společenská instituce. Pro neorganizovaný přírodní stav by tak musel vzniknout jiný morální

⁵⁴ KLEINGELD, Pauline and Eric BROWN, "Cosmopolitanism", *The Stanford Encyclopedia of Philosophy* (Winter 2019 Edition), Edward N. Zalta (ed.), Dostupné z: <https://plato.stanford.edu/archives/win2019/entries/cosmopolitanism/>

⁵⁵ POGGE, Thomas. *World Poverty and Human Rights*. Second Edition. Cambridge: Polity Press, 2008. ISBN-13: 978-0-7456-4143-0, s. 175

⁵⁶ Tamtéž, s. 175-176

koncept, jelikož ve světě bez institucí nemohou být lidská práva naplněna – není kdo by se o jejich naplnění staral. Druhým omezením, respektive podmínkou pro aktivování lidských práv na globální úrovni, je existence globálního institucionálního řádu.

Tento řád již nyní existuje. Pogge tvrdí, že není přirozený, ani Bohem daný, ale je vytvářený a udržovaný mocnými vládami, které ho skrze organizace jako např. EU, NATO, OSN, WTO či Světovou banku ovládají. My bychom, jakožto občané demokratických zemí, nebo minimálně ti vlivnější z nás, měli nést kolektivní zodpovědnost za podobu (rolí našich vlád) tohoto řádu. Analogicky bychom pak měli být odpovědní za nedosažení takové formy, která by byla vhodnější pro větší naplňování lidských práv a snížení strádání.⁵⁷ Rozšířený argument, který zlehčuje praktický význam našeho globálního institucionálního řádu za výskyt současného strádání, spočívá v tom, že příčinou není řád, ale místní faktory v některých zemích.

Pogge však tvrdí, že ačkoliv v časovém horizontu existují velké rozdíly mezi vývojem a výskytem chudoby v různých zemích, neznamená to však, že kromě nacionalistických faktorů nemalou roli v přetrvání chudoby v jednotlivých zemích zároveň nehraje globální řád.⁵⁸ Je tomu tak z důvodu, že se místním vládám, které se dostaly k moci a vládou jakýmkoliv způsobem, dostává mezinárodního uznání. Na mezinárodním poli tak mohou jednat za své občany, půjčovat si prostředky jménem své země a nakládat s přírodními zdroji své země. Problémy s nakládáním s přírodními zdroji můžeme zpravidla pozorovat v zemích, které jsou velmi dobře surovinově vybavené⁵⁹, nicméně jejich hospodářský růst zaostává. Spočívají v tom, že vlády díky privilegii na zdroje⁶⁰ s nimi mohou obchodovat a prodávat je na mezinárodním trhu, a tím získat finanční prostředky na udržení se u moci. Takové vlády nepotřebují žádnou podporu lidu a není v jejich zájmu se tak o své občany starat (zajímat se o vymýcení chudoby či hospodářský růst). Zároveň takováto

⁵⁷ Tamtéž, s. 176-179

⁵⁸ POGGE, Thomas. *World Poverty and Human Rights*. Second Edition. Cambridge: Polity Press, 2008. ISBN-13: 978-0-7456-4143-0, s. 180

⁵⁹ Viz past surovinových zdrojů (Collier, 2009, s. 55-70)

⁶⁰ Privilegium na zdroje – možnost volně nakládat s přírodními zdroji země

situace pak nahrává různým převratům a občanským válkám, jelikož vítěz může rovnou počítat s příjmy ze zdrojů, které ho následně u moci udrží. Ani na možnost půjček nemůžeme nahlížet bez výhrad. Půjčit si mohou i ti nejhorší vládcí, kteří tak finance, stejně jako je tomu v případě zdrojů, mohou využít k zajištění svého setrvání u moci. Pokud se nějakým způsobem ale stát vzchopí a dojde k lepšímu uspořádání – např. ke vzniku demokracie, je velmi pravděpodobné, že bude muset následující vláda pod hrozbou vyloučení z mezinárodních trhů splácet velké dluhy, které nadělal režim před ní. To však může vést k nedostatku prostředků potřebných na reformy. V důsledku pak taková demokracie může být méně stabilní a méně úspěšná.⁶¹

Výše uvedené faktory značně ovlivňují, kdo se uchází o moc a následně formuje národní politiku v chudých zemích. Docházíme tak k závěru, že výskyt chudoby a útlaku v takových zemích je do jisté míry skutečně zapříčiněn globálními faktory. Poggemu nejde o úplné diskreditování národních faktorů jako příčin chudoby, jeho cílem je spíše ukázat, aniž by snižoval morální odpovědnost místních diktátorů či jiných vlivů, že občané a vlády bohatých zemí, kteří se zaslouhují o zavedení a udržení současného globální institucionálního řádu, přispívají také k přetrvávání extrémní chudoby a nesou za ni tak morální (institucionální) zodpovědnost. Tím přenáší morální debatu na jiné pole, než na kterém se běžně odehrává. Předmětem diskuse není to, do jaké míry mají společnosti z pozice lépe postavených pomáhat hůře postaveným, ale spíše skutečnost, že lépe postavené společnosti samy přispívají k bídě tím, že stávající řád přijímají a podporují. Od pozitivní povinnosti pomoci se tak přesouváme k negativní povinnosti neškodit. Na tento fakt se více zaměříme ve třetí části této práce.

Tato kapitola nám měla poskytnout srovnání obou autorů v pohledu na globální spravedlnost. *Právo národů* se z velké části zabývá vztahy a pravidly, kterými by se měly řídit interakce mezi státy. Snaží se vytvořit rámec, který umožňuje spolupráci, mírové soužití všech společností a jejich spravedlivé vnitřní uspořádání.

⁶¹ POGGE, Thomas. *World Poverty and Human Rights*. Second Edition. Cambridge: Polity Press, 2008. ISBN-13: 978-0-7456-4143-0, s. 118-121

Poggeho kosmopolitní názor na spravedlnost přináší širší pohled na věc a expanduje ji tak, aby zahrnovala morální povinnosti a odpovědnost, jež mají lidé mimo vlastní zemi za globální problémy (chudoba a nerovnosti). K jejich řešení by měly přispět strukturální reformy mezinárodních institucí, respektive současného mezinárodního institucionálního řádu. Pohledy obou autorů se tak nutně nevyklučují, Pogge jen odmítá omezit institucionální přístup na domácí úroveň.

3 Současný globální řád

3.1 Porušování lidských práv

„Přístup na základě lidských práv nás vzdaluje od tradičního servilního chápání charity, při němž jsou lidé považováni za příjemce milodarů, k situaci, kdy jsou lidé uznáni za nositele základních práv, která jsou porušována.“⁶²

V problematice potenciálního porušování lidských práv je velmi důležité rozlišovat mezi právní a morální otázkou. Právní systémy vytvářejí práva vykládaná zákony, které určují jejich povahu a související závazky a povinnosti. V dnešní době se nicméně dostává všeobecného uznání také morálním lidským právům, jež jsou na vládních orgánech nezávislé. Našli bychom je ve Všeobecné deklaraci lidských práv (UDHR) a měly by odrážet mezinárodně uznávaná morální lidská práva platící nezávisle na deklaraci samotné. Ta mimo jiné obsahuje následující: *„Každý má právo na takovou životní úroveň, která zajistí zdraví a blahobyt jeho i jeho rodiny, včetně výživy, ošacení, bydlení, lékařské péče a nezbytných sociálních služeb,“⁶³* *„Každý má právo na sociální a mezinárodní řád, v němž mohou být práva a svobody stanovené v této deklaraci plně realizovány.“⁶⁴* Pogge interpretuje články následovně: (a) Jakýkoliv řád může být hodnocen dle toho, do jaké míry naplňuje lidská práva a měl by být uspořádán tak, aby je mohl rozumně naplňovat co nejvíce. (b) Míra potencionálního naplnění je naznačena tím, nakolik jsou v řádu reálně plněna. (c) Řád by měl práva plnit do rozsahu jejich úplného naplnění v rámci všech osob pod něj spadajících. (d) Až když mají osoby bezpečný přístup k předmětu určitého práva, je právo kompletně naplněno.⁶⁵ U UDHR to samozřejmě nekončí, obdobná práva bychom mohli hledat v Mezinárodním paktu o hospodářských, sociálních a kulturních právech – *„Státy, smluvní strany Paktu, uznávají právo*

⁶² WIN, Aye Aye, ed. Chudoba a lidská práva. In: , Výzkumný tým Social Watch. Právo nežít v chudobě. Praha: Filosofía, 2010, s. 85-91. ISBN 978-80-7007-321-6, s. 90

⁶³ UNITED NATIONS GENERAL ASSEMBLY. Universal Declaration of Human Rights. United Nations [online]. Paris, 1948 [cit. 2023-07-03], článek 25. Dostupné z: <https://www.un.org/en/about-us/universal-declaration-of-human-rights>

⁶⁴ Tamtéž, článek 28.

⁶⁵ POGGE, Thomas. Uznávána i porušována mezinárodním právem: lidská práva globálních chudých. In: HRUBEC, Marek. *Sociální kritika v éře globalizace*. Praha: Filosofía, 2008, s. 179-238. ISBN 978-80-7007-286-8, str. 187-188

každého jednotlivce na přiměřenou životní úroveň pro něj a jeho rodinu, zahrnující v to dostatečnou výživu, šatstvo, byt, a na neustálé zlepšování životních podmínek,“⁶⁶ „*Státy, smluvní strany Paktu, uznávají právo každého na dosažení nejvyšše dosažitelné úrovně fyzického a duševního zdraví,*“⁶⁷ či v Úmluvách o právech dítěte, že každé dítě má právo na nezbytnou úroveň lékařské péče.⁶⁸

Předchozí Poggeho čtyřbodový výklad ukazuje, jak je možné určovat spravedlnost institucionálního řádu a porovnávat jej s jinými možnými alternativami. Pokud řád předvídatelně a zároveň vyhnutelně nenaplní předchozí podmínky, není dle Poggeho ideální variantou pro naplnění lidských práv osob v něm žijících.

3.1.1 Naše povinnosti

Jakou tedy máme odpovědnost vůči extrémně chudým na světě? Do jaké míry musíme/bychom měli pomáhat? Vlivný filozof v oblasti etiky Peter Singer zastává názor, že existují pozitivní povinnosti, které zahrnují aktivní podporu prospěchu ostatních. „*Je-li v naší moci zabránit něčemu špatnému, aniž bychom tím obětovali něco srovnatelně morálně důležitého, měli bychom to z morálního hlediska udělat.*“⁶⁹ V praxi tento princip ilustruje na známém příkladu topícího se dítěte v rybníce: procházím kolem mělkého rybníka, ve kterém spatřím topící se dítě. Automaticky skočím do vody a dítě zachráním, aniž bych přemýšlel o tom, že si ušpiním své, jakkoliv drahé, oblečení či že budu nucen chodit zbytek dne v mokřem. Ve srovnání se smrtí dítěte jsou takové věci naprosto nepodstatné. Jak je tomu ale v případě, když mi přijde dopis, ve kterém jsem žádán o darování finanční částky na záchranu dětského života, např. v Africe? Ospravedlňuje snad větší vzdálenost od bídy nebo skutečnost, že mohou pomoci další miliony lidí a

⁶⁶ OSN. Mezinárodní pakt o hospodářských, sociálních a kulturních právech [online]. 1966 [cit. 2023-07-10]. Dostupné z: <https://osn.cz/wp-content/uploads/2022/08/mezinarodni-pakt-o-hospodarskych-socialnich-a-kulturnich-pravech.pdf>, článek 11

⁶⁷ Tamtéž, článek 12

⁶⁸ Úmluva o právech dítěte a související dokumenty. [Praha]: Ministerstvo práce a sociálních věcí ČR, 2016. ISBN 978-80-7421-120-1, článek 24

⁶⁹ Singer, Peter. “Famine, Affluence, and Morality.” *Philosophy & Public Affairs* 1, no. 3 (1972): 229–43. <http://www.jstor.org/stable/2265052>, str. 231.

nejen já, moje rozhodnutí peníze neposlat a nechat tak dítě zemřít? Dle Singera nikoliv. V případě bližší vzdálenosti je možná o něco větší pravděpodobnost správné formy pomoci a následné záchrany, nicméně to však neznamená, že bychom měli jednomu člověku pomáhat spíš než jinému, který se nachází zrovna dál. Při přijetí rovnosti, nestrannosti či jiného podobného principu, diskriminace někoho z důvodu, že je daleko, je irelevantní. K obdobnému závěru dochází Singer i v druhém případě. Znovu připouští psychologický rozdíl mezi oběma skutečnostmi – je spousta lidí, kteří také nic nedělají, pocit viny je tak menší. Je však nepravděpodobné, že by to mělo skutečně změnit naše morální závazky. Nesmyslnost takového názoru dokazuje na konstatování, že i když stojí v totožné pozici u rybníka spousta dalších lidí, kteří topící se dítě vidí a nic nedělají, moje povinnost ho vytáhnout určitě není najednou menší.⁷⁰ Pořizování věcí, které nutně k životu nepotřebujeme, namísto utrácení tam, kde je to opravdu potřeba, se tak stává špatným. Lidé se provinile ale necítí, jelikož se pomoc chudým nachází v kolonce dobročinnosti – pokud přispějí, budu poklepán po ramenou, pokud nikoliv, žádné odsouzení mě nečeká. Způsob takového rozlišení, „*podle něhož je charitativním činem, když člověk žijící na úrovni blahobytu, kterému se těší většina lidí ve vyspělých zemích, dá peníze, aby zachránil někoho jiného před hladem,*“⁷¹ dle Singera nejde podpořit. „*Naopak, peníze bychom měli rozdat, a je špatné to neudělat.*“⁷² Jeho názor na pozitivní povinnosti se tak soustředí na myšlenku, že jednotlivci, kteří jsou bohatí nebo disponují více zdroji, než potřebují, mají morální povinnost aktivně pomáhat druhým, kteří mají méně štěstí, a zmírňovat jejich utrpení. Je tak zřejmé, že je Singerovi sympatická utilitaristická myšlenka maximalizace obecného blaha jakožto naší hlavní zásady.⁷³

Pogge se stejně jako Rawls od utilitarismu distancuje a na rozdíl od Singera klade velký důraz na povinnosti negativní, které zahrnují zdržení se poškozování či

⁷⁰ Singer, Peter. "Famine, Affluence, and Morality." *Philosophy & Public Affairs* 1, no. 3 (1972): 229–43.

<http://www.jstor.org/stable/2265052>, s. 231–233

⁷¹ Tamtéž, s. 235

⁷² Tamtéž, s. 235

⁷³ de Lazari-Radek, Katarzyna, and Peter Singer, *Utilitarianism: A Very Short Introduction*, Very Short Introductions (Oxford, 2017; online edn, Oxford Academic, 27 July 2017), <https://doi.org/10.1093/actrade/9780198728795.001.0001>

porušování práv druhých. Pozitivní povinnosti nechává jednoduše stranou s cílem pojímat práva úzce, tedy tak, aby byla jeho argumentace přijatelná i těmi, kteří mají výhrady k plnění povinností pozitivních. Porušování spjaté s chudobou tak může zahrnovat různé typy poškozování.

Prvním je interakční poškozování, jež je v dnešním provázaném světě již poměrně vzácné. Jednoduchým příkladem takové újmy je situace, kdy někdo jedná způsobem, který předvídatelně a vyhubavě připraví jinou osobu o živobytí. „*Lidé žijící na horním toku řeky znečišťují řeku, čímž otráví ryby, na jejichž výživě nebo příjmu jsou závislí lidé žijící níže po proudu.*“⁷⁴ Na extrémní chudobě se v současnosti ale podílí celá řada faktorů. Jednající osoba může většinou identifikovat i další prvky, bez nichž by její jednání nemělo tak špatný dopad, i když prokazatelně přispělo k hladovění. Výskyt dalších příčin zároveň snižuje viditelnost – schopnost předvídat vzdálenější důsledky svých činů. Myšlenka, že bychom měli svá ekonomická rozhodnutí (např. jaké ovoce, hračky, počítače si budeme kupovat či kam pojedeme na dovolenou – faktory podporující jednotlivé ekonomiky zemí) vést způsobem, který nikomu nezhoršuje extrémní chudobu, je absurdní a morálně neospravedlnitelná, jelikož nelze poznat vzdálenější důsledky našeho jednání ani dodatečně, natož pak předem.⁷⁵

Pozornost se tak přesouvá od povinností konkrétních jednotlivců na širší příčinné prvky s lepší viditelností. Mezi ně mohou patřit větší subjekty (např. nadnárodní firmy), protože mají lepší informační schopnosti a často přijímají rozhodnutí, která mají bezprostřednější vliv na škody. Druhý případ poškozování tak spočívá v opomenutí. Někteří aktéři mohou podniknout kroky ke snížení extrémní chudoby, na jejímž vzniku nebo udržování se nepodíleli, ale rozhodnou se tak neučinit. Navzdory tomu, jak může být tato skutečnost v některých případech morálně

⁷⁴ POGGE, Thomas, ed. *Freedom from poverty as a human right: Who owes what to the very poor?*. Paris, France: Oxford, England: UNESCO; Oxford University Press, 2007. ISBN 978-9-23-104033-7. ISBN Oxford University Press 978-0-19-922631, str. 16

⁷⁵ Tamtéž, s. 16-17

odporná, nepředstavuje dle Poggeho porušení lidských práv. K porušení negativních povinností je totiž třeba spíše jednání než opomenutí.⁷⁶

Jednání a myšlenka extrémní chudoby jako porušení lidských práv jsou spojeny s třetím relevantním faktorem – sociálními institucemi a jejich pravidly ekonomických transakcí, které pod jejich jurisdikci spadají. Ty jsou původem většiny nedostatků, ať už v rámci národních institucionálních uspořádání v méně rozvinutých zemích pod vládou místních elit, či u současného globálního institucionálního řádu, za nějž je odpovědnost přisuzována občanům a vládám zemí bohatých. Naše negativní povinnosti by měly být plněny tím, že nebudeme podporovat zavedení takových společenských institucí, které nevyhnutelně brání některým lidem v bezpečném přístupu k předmětům jejich ekonomických lidských práv (neškodíme).⁷⁷ Pogge tvrdí, že tyto negativní povinnosti většina bohatých neplní, jelikož současný řád, „*který předvídatelně způsobuje nadměrný výskyt závažné chudoby a úmrtnosti z příčin souvisejících s chudobou, kterému lze rozumně zabránit,*“⁷⁸ nekompenzovaně udržují.

Švédský politolog Magnus Reitberger ale namítá, „*že pokud spravedlnost vyžaduje, abychom vytvořili institucionální řád, v němž nebudou porušována základní lidská práva bez ohledu na přímou příčinu a každému budou poskytnuty základní životní statky, spoléháme se ve skutečnosti na jakousi pozitivní povinnost pomáhat chudým.*“⁷⁹ Říká, že není jasné, jaké škody jsou způsobeny samotným řádem a jakým škodám řád jen účinně nebrání; navíc Pogge vůbec nerozlišuje mezi globálními institucemi samotnými a základní strukturou globálního řádu. K prokázání skutečnosti, „*že poškozujeme extrémně chudé v užším smyslu, nestačí prokázat, že přispíváme k nastolení globálního řádu, který nechrání lidská práva -*

⁷⁶ Tamtéž, s. 18-20

⁷⁷ POGGE, Thomas, ed. *Freedom from poverty as a human right: Who owes what to the very poor?* Paris, France; Oxford, England: UNESCO; Oxford University Press, 2007. ISBN 978-9-23-104033-7. ISBN Oxford University Press 978-0-19-922631, s. 25-29

⁷⁸ Tamtéž, str. 30

⁷⁹ REITBERGER, Magnus. *Poverty, Negative Duties, and the Global Institutional Order.* *Politics, Philosophy and Economics.* 2008, (7), 379-402. ISSN 1470-594X, E-ISSN 1741-3060, s. 387

*globální řád musí sám aktivně přispívat k poškozování extrémně chudých a jejich práv, jinak se rozdíl mezi pozitivními a negativními povinnostmi jednoduše vytrácí.*⁸⁰ Globální řád možná může být reformován směrem k lepší ochraně základních lidských práv, nicméně podpora současného řádu nemusí nutně znamenat porušení negativních povinností. Obvinění, že účast v těchto institucích a čerpání výhod z nich v současnosti představuje takové porušení, se zdá být nepřesvědčivé, pokud globální instituce nemají prokazatelně negativní dopad na naplňování základních lidských práv a pokud nepředstavují překážku pro rozvoj budoucích institucí, které by lidská práva chránily. Reitberger pochybuje o tom, že globální institucionální řád je jakousi "společností" určitého druhu, a namísto uplatnění institucionálního pojetí práv, jak to dělá Pogge, by raději upřednostňoval interakční výklad. Pokud bychom pak chtěli tvrdit, že vnucování globálního institucionálního řádu chudým je poškozující, musíme prokázat, že samotný institucionální řád porušuje základní lidská práva, a nikoliv že jen nedosahuje lidských práv v co nejúplnější míře, jak je to prakticky možné.⁸¹ „*Zlepšit fungování globálních institucí s cílem snížit globální chudobu je jistě důležitou povinností, ale pokud neexistují přesvědčivé důkazy, že tyto instituce skutečně způsobují chudobu, měla by být tato povinnost chápána spíše jako pozitivní než negativní.*“⁸²

3.2 Vlastnosti současného řádu působící velkou chudobu

V první kapitole práce jsme se dočetli, jak moc je chudoba rozsáhlá a jak velký počet obětí sebou přináší. Pogge věří, že její velkou část je možné odstranit malými úpravami globálního řádu, nicméně vlády bohatých zemí, i přes to, že by to obnášelo minimální pokles jejich příjmů, takové snahy blokují z důvodu prosazení svých zájmů, zájmů svých firem a občanů. Jsou tak zodpovědné, jak již bylo zmíněno, za vytváření a udržování tohoto řádu, který neustále produkuje nadbytek

⁸⁰ Tamtéž, s. 388

⁸¹ REITBERGER, Magnus. Poverty, Negative Duties, and the Global Institutional Order. *Politics, Philosophy and Economics*. 2008, (7), 379-402. ISSN 1470-594X, E-ISSN 1741-3060, s. 388

⁸² Tamtéž, s. 388

extrémní chudoby a s ní souvisejících předčasných úmrtí. Popření této odpovědnosti má několik forem.

3.2.1 Změny v uspořádání by neměly vliv na vývoj chudoby

První ze způsobů vysvětluje chudobu pouze odkazem na národní a místní faktory. Touto skutečností jsem se již zabýval v předchozí kapitole. Víceméně se jedná o názor, že problém spočívá v povaze politické kultury a náboženských tradic ležících v jejím základu. Dostává se mu oblíbenosti kvůli odlišnostem v prosperitě různých postkoloniálních zemí. V důsledku toho se totiž nabízí, že tyto rozdíly musí vyplývat z odlišných národních příčinných faktorů a za přetrvání chudoby v některých z těchto zemí jsou tak odpovědné místní příčiny. Poggeho odpověď jsem již také zmínil – připouští, že místní faktory, které mohou vysvětlovat tyto rozdíly, na rozsah chudoby bezpochyby působí, nicméně zároveň z toho ale neplyne, „že *globální faktory nehrají v tomto vysvětlení žádnou roli*.“⁸³ O přítomnosti jejich vlivu v dnešním hluboce provázaném světě plném mezinárodních a národních smluv v oblasti investic, obchodů, úvěrů, daní a dalších ekonomických transakcí, nelze dle Pogge pochybovat, jelikož je prakticky nemožné, aby všechny alternativní možnosti v rámci těchto ekonomických rozhodnutí vedly ke stejné výsledné situaci v rozložení světové chudoby.

3.2.2 Současný řád je optimální

Přijetí globálních vlivů sebou přináší druhý způsob popření, tj. že současný globální institucionální řád je pro odstranění chudoby optimální, či téměř optimální. Toto tvrzení se ale Poggemu zdá nepravděpodobné z několika důvodů. Odstranění chudoby není zdaleka jediným zájmem globálního řádu, své zájmy zde sledují všechny vlády a jejich vyjednavací, kteří se snaží o maximalizaci úspěchu na domácí scéně a o ekonomickou prosperitu svých krajanů. Tyto zájmy se neslučují, minimálně u vyjednaváčů bohatých zemí, se zájmem na odstranění globální

⁸³ POGGE, Thomas. Uznávána i porušována mezinárodním právem: lidská práva globálních chudých. In: HRUBEC, Marek. Sociální kritika v éře globalizace. Praha: Filosofia, 2008, s. 179–238. ISBN 978-80-7007-286-8, s. 192

chudoby, a pokud konflikt těchto zájmů nastane, vyjednávači dají přednost spíše zájmům své země, nežli zájmům globálních chudých. Posledním důvodem je velký náskok bohatých zemí ve vyjednávací síle a znalostem jejich vyjednávačů. Důsledkem těchto faktorů je tak s největší pravděpodobností řád, jehož podoba odráží spíše zájmy bohatých než zájem odstranit chudobu, pokud se spolu dostanou do sporu.⁸⁴ Pravdivost této myšlenky dokládá Pogge současným nastavením pravidel, které dovolují bohatým chránit své velké trhy pomocí různých kvót, tarifů a dotací poskytovaných domácím výrobcům takovým způsobem, kterým chudé země nemohou či nesmějí konkurovat. „*Takto asymetrická pravidla zvyšují podíl z globálního ekonomického růstu pro bohaté, a snižují jej pro chudé, jestliže tyto podíly srovnáme se situací, v níž by vládla symetrická pravidla svobodné a otevřené soutěže.*“⁸⁵ Pomyslná pomoc v nerovné soutěži by pak mohla obsahovat např. prostředky pro chudé země na najmutí expertů, kteří je budou zastupovat na mezinárodním poli, zmenšení omezení a překážek při exportu do bohatých zemí, anebo zahrnutí regulace minimální mzdy ve smlouvách o WTO.⁸⁶ Ne všechny příklady byly zmíněny, nicméně pro ilustraci existence reforem současného řádu by měly být dostačující. Řád se tak optimálním nezdá.

3.2.3 Řád pouze nezmírňuje chudobu tak, jak by mohl

I když řád není nejvíce vyhovující pro odstranění chudoby, stále ale nemusíme porušovat lidská práva, jelikož z jeho neoptimálnosti neplyne, že by měl sám o sobě někomu škodit či někoho zabít. Pouze nedostatečně prospívá, a my selháváme maximálně ve snaze učinit vše, co je k naplnění práv možné. Následující dvě teze hájí právě toto tvrzení, že globální řád aktivně neškodí a neporušuje lidská práva, nýbrž pouze opomíná.

První z nich se odvolává na souhlas chudých – ten, kdo souhlasí, netrpí bezprávím. Členství ve WTO je přeci dobrovolné a chudé země se samy připojily. Pogge však

⁸⁴ POGGE, Thomas. Uznávána i porušována mezinárodním právem: lidská práva globálních chudých. In: HRUBEC, Marek. *Sociální kritika v éře globalizace*. Praha: Filosofia, 2008, s. 179–238. ISBN 978-80-7007-286-8, s. 193-194

⁸⁵ Tamtéž, s. 196

⁸⁶ Tamtéž, s. 199

tento argument popírá a to následovně: „*Dovolání se souhlasu může odvrátit žalobu porušování lidských práv pouze tehdy, pokud jsou dotyčná lidská práva zcizitelná.*“⁸⁷ Jak jsem ale dříve zmínili, morální lidská práva takovou vlastnost nemají. Nejsou zakotvena v žádných zákonech, platí přirozeně a člověk je nabyvá narozením a přichází o ně až smrtí. A i kdyby bychom tato práva pokládali za zcizitelná a někdo by se jich opravdu zřekl, nelze touto myšlenkou ospravedlnit oběti z řad dětí, které se současným řádem z logických důvodů ani souhlasit nemohly, nicméně jím stejně trpí. Další argument proti souhlasu spočívá v tom, že část zemí s výskytem extrémní chudoby není demokratická. Vládcí těchto zemí nabyli moc různými způsoby a následně souhlasili se vstupem do WTO pod vidinou výhod se vstupem spojených. Měli bychom ale takový souhlas brát jako souhlas všech obyvatel těchto zemí? Obyvatel, které za pomoci zbraní a nastoleného režimu vládcí utlačují? Poggeho odpověď je zřejmá. A pokud chudí v rámci nějakého demokratického uspořádání svůj souhlas dávají, jeho síla je oslabena, pokud je vynucen.⁸⁸ Cesta k rozvoji vede přes mezinárodní obchod. Chudé země v rámci WTO sice nemají rovné příležitosti, nicméně v případě nesouhlasu se vstupem by byly díky zamezení přístupu na mezinárodní trhy ještě více omezeny. Jejich zájem se tak stává přijetí neférovosti s vidinou menší újmy. Zavádějícím se pak může stát tvrzení, že chudé země, které do mezinárodních smluv vstoupily, jsou na tom lépe než ty, které nevstoupily. Tato skutečnost totiž vůbec nemusí znamenat, že jsou pravidla globálního řádu pro globální chudé přívětivá.

Druhá teze se vrací k národním faktorům a poukazuje na nedostatky společenských institucí a vládců chudých zemí. Případy úspěšných zemí, které se dokázaly ve stávajícím globálním řádu zvednout a prosperovat, jako je tomu u asijských tygrů (Hongkong, Tchaj-wan, Singapur, Jižní Korea) a Číny, by měly ukazovat, že i za stávajících podmínek lze překonat extrémní chudobu a tím pádem by řád neměl být až tak nepříznivý. Pogge tuto domněnku, „*že čeho mohou dosáhnout někteří,*

⁸⁷ POGGE, Thomas. Uznávána i porušována mezinárodním právem: lidská práva globálních chudých. In: HRUBEC, Marek. *Sociální kritika v éře globalizace*. Praha: Filosofia, 2008, s. 179–238. ISBN 978-80-7007-286-8, s. 207

⁸⁸ Tamtéž, 206-209

mohou dosáhnout všichni,“⁸⁹ označuje za mylnou. Pokud by totiž podobnou strategii spočívající ve vyrábění technologicky nenáročného spotřebního zboží s výhodou levné ceny práce, přijalo více chudých zemí, jejich soupeření by znamenalo značné snížení zisků.⁹⁰ Budeme-li akceptovat tuto skutečnost, stále existuje otázka, zda se chudé země jako celek opravdu nemohou mít lépe, než se mají nyní, pokud by byly vlády v chudých zemích kompetentní a nebyly zkorumpované. Argument k této myšlence již zazněl v rámci druhé kapitoly práce. Globální řád má velký vliv na národní institucionální uspořádání těchto zemí. Vládcí v chudých zemích se rozhodují mezi tím, zda budou uspokojovat zájmy bohatších zemí disponujících mocí udělovat odměny i sankce, či zda uspokojí zájmy svých obyvatel, kteří jsou mnohem chudší a pro jejich udržení u moci ne až tak důležití. To vede k tomu, že existují vlády, které se u moci skutečně drží pouze kvůli podpoře ze zahraničí. Navíc existence privilegií k získávání zdrojů a půjček má vliv na skutečnost, že je většina těchto zemí skutečné demokracii opravdu vzdálená. „*Ačkoli tedy současný globální řád striktně neznemožňuje chudým zemím dosáhnout skutečné demokracie a trvalého ekonomického růstu, jeho ústřední aspekty mocně přispívají k tomu, že v obou oblastech selhávají.*“⁹¹

Americkému politickému filosofovi Joshua Cohenovi se však zdá Poggeho tvrzení, že většinu globální chudoby by bylo možné odstranit drobnými úpravami uspořádání, dosti spekulativní. Souhlasí, že by bohaté země měly dělat více a že jejich občané nesou spoluodpovědnost za extrémní chudobu, nicméně si není jistý tím, že by změna globálních pravidel k odstranění většiny chudoby stačila.⁹² Zaměřuje se na problémová privilegia týkající se zdrojů nebo půjček a poukazuje na ne až tak velký reálný vliv, který těmto faktorům přikládá Pogge. Zmiňuje skutečnost, že se řada zemí, která by se dala označit za zloděje přírodních zdrojů,

⁸⁹ Tamtéž, s. 211-212

⁹⁰ POGGE, Thomas. Uznávána i porušována mezinárodním právem: lidská práva globálních chudých. In: HRUBEC, Marek. Sociální kritika v éře globalizace. Praha: Filosofia, 2008, s. 179 - 238. ISBN 978-80-7007-286-8, s. 212

⁹¹ Tamtéž, s. 223

⁹² JAGGAR, Alison, ed. *Thomas Pogge and His Critics*. Cambridge: Polity Press, 2010. ISBN 978-0-7456-4257-4, s. 20

potýká pouze s velmi malou mírou extrémní chudoby (Sýrie, Bělorusko, Saúdská Arábie, Kuba), a naopak, velká část extrémní chudoby se nachází tam, kde jsou podmínky pro uzavírání smluv naplněny a nemusely by se tak dle Poggeho logiky potýkat s takovými problémy (Bangladéš, Indie). Zároveň by se při reformě, která by řešila podobný problém, mohlo stát, „že země udělají jen tolik, aby splnily základní podmínky odpovědnosti, což pravděpodobně nebude mít velký podstatný účinek.“⁹³ Otázky týkající se půjček se nedotýkají až tak velké části chudoby, kterou jim Pogge přikládá, a zároveň jsou důsledky potenciálních změn těchto pravidel nejisté.⁹⁴

Závěrem této kapitoly lze říci, že Pogge vidí příčinu výskytu tak velkého množství chudoby nikoliv v příliš malém objemu pomoci určené chudým, ale v systematickém a dlouhodobém zbídačování ze strany institucionálního uspořádání. Ti, co práva porušují, sice neusilují o smrt či utrpení lidí, ale úmyslně si nevšímají obrovského zla, které při sledování svých vlastních cílů páchají. Zároveň se snaží oklamat veřejnost (někdy i sami sebe) o důsledcích svého jednání. Porušování lidských práv tak Pogge sice neoznačuje za to nejzávažnější, nýbrž však za to největší v dějinách.⁹⁵

⁹³ M. JAGGAR, Alison, ed. Thomas Pogge and His Critics. Cambridge: Polity Press, 2010. ISBN 978-0-7456-4257-4, s. 39

⁹⁴ Tamtéž, s. 35-40

⁹⁵ POGGE, Thomas. Uznávána i porušována mezinárodním právem: lidská práva globálních chudých. In: HRUBEC, Marek. *Sociální kritika v éře globalizace*. Praha: Filosofia, 2008, s. 179 - 238. ISBN 978-80-7007-286-8, s. 226

4 Kompenzace

Přijmutí negativních povinností, které ukládají povinnost nepřispívat k předvídatelné bídě, může na nositele uvalit také závazky spojené s náhradou újmy, kterou svým přispíváním působí. Taková kompenzace může mít různé podoby. Může jít o pomoc v podobě nějakého finančního daru mezinárodním neziskovým organizacím (např. CARE, Lékaři bez hranic, Oxfam, World Vision International apod.,) nebo o pomoc zaměřenou na změnu institucionálního rázu.

4.1 Institucionální reforma

Ze všech příčinných faktorů výskytu chudoby připisuje Pogge největší význam pravidlům řídícím ekonomické transakce a není tak překvapením, že se zabývá druhou z možností náhrady újmy. Takto velký význam se jim dostává z několika důvodů. Jednak jde o jejich velkou transparentnost. Je jednodušší pokusit se hodnotit relativní dopad změny pravidel v rámci právního řádu, nežli dopad změn v chování individuálních aktérů, které většinou postihuje pouze bezprostředně ukřivděné osoby. Zároveň mají pravidla velký dopad na ekonomické rozdělování v rámci řádu, na který se vztahují. To platí jak na národní, tak i mezinárodní úrovni. Změny pravidel řídící obchod, půjčky nebo využívání zdrojů tak mohou stávající situaci na mezinárodním poli poměrně značně ovlivnit. Třetím důvodem je dosažení zlepšení a jeho udržení spíše v oblasti morálních pravidel než v oblasti morálního jednání. Jednání jednotlivých aktérů může být ovlivněno jejich zájmy či jejich postavením v konkurenčním prostředí, ve kterém se chtějí vyhnout jakékoliv nevýhodě v soutěži. Je tak pochopitelné, že z jejich strany není vymýcení chudoby věnována tak velká snaha. Spíše než změna v jednání jednotlivců, se tak zdá reálnější a udržitelnější reforma globálního institucionálního řádu, a to ze tří jasných důvodů.⁹⁶

⁹⁶ POGGE, Thomas. Uznávána i porušována mezinárodním právem: lidská práva globálních chudých. In: HRUBEC, Marek. *Sociální kritika v éře globalizace*. Praha: Filosofia, 2008, s. 179–238. ISBN 978-80-7007-286-8, s. 227-233

„(1) Náklady a ztracené příležitosti, které bude muset bohatý občan nést, jsou extrémně malé ve srovnání s přínosem k odstranění chudoby. (2) Strukturální reforma dává občanům záruku, že náklady a ztracené příležitosti budou férově rozloženy. (3) Jakmile bude jednou reforma provedena, nebude nutné ji rok od roku obnovovat náročným osobním rozhodováním.“⁹⁷ Občané, kteří pravidelně přispívají, mohou být před každým dalším rozhodnutím přispět méně přesvědčení o smyslu své pomoci. Není jisté, zda jejich dary dojdou opravdu tam, kam je potřeba a zároveň jsou si vědomi toho, že jejich spoluobčané přispívají na tento společný problém méně či vůbec. Ve výsledku by se tak o nejhodnější posun v plnění lidských práv měla postarat (národní i globální) institucionální reforma.

4.2 Globální zdrojová dividenda

Návrh globální zdrojové dividendy (GRD), případně daně⁹⁸, má ukázat, že existuje alternativní koncept rozdělení zdrojů, v jehož rámci by se dalo vyhnout tak velkým nerovnostem a strádání. Pogge tímto návrhem zároveň chce upozornit na skutečnost, že pokud je nějaká taková alternativa možná, je na místě přičíst bídu stávajícímu globálnímu řádu – nám samotným.

Jak už je z názvu patrné, GRD se zaměřuje na využívání přírodních zdrojů. Většinu celosvětového přírodního bohatství využívají bohatí lidé bez jakékoliv náhrady za svou nepřiměřenou spotřebu. Částky, které za ně bohaté země platí, sice putují vlastníkům těchto zdrojů, nicméně to ještě nemusí znamenat, že se k obyvatelům dotýčných zemí opravdu dostanou. Jak jsem již zmínil, rozvojové země, které jsou na přírodní zdroje bohaté, mohou mít ve svém čele vlády, které i přes utlačování místních obyvatel či nezájem o jejich rozvoj dostávají za své zdroje zapláceno. Co však z těchto peněz pocítí ve svých životech chudí obyvatelé těchto zemí je otázkou. Proč je využití tak jednostranné, je prosté. Chudí se často již narodí do těžké sociální situace, ze které se velmi obtížně za současných podmínek dostávají.

⁹⁷ POGGE, Thomas. Uznávána i porušována mezinárodním právem: lidská práva globálních chudých. In: HRUBEC, Marek. *Sociální kritika v éře globalizace*. Praha: Filosofia, 2008, s. 179–238. ISBN 978-80-7007-286-8, s. 233

⁹⁸ V dřívějších Poggeho pracích bychom se mohli setkat s označením Global resource tax (Globální zdrojová daň), nicméně jde jen o jiné označení, princip zůstává obdobný.

Všechny zdroje jsou ve vlastnictví jiných a oni jednoduše nemají přístup k dostatečnému vzdělání a zaměstnání, aby si mohli nějaký poměrný podíl na světových přírodních zdrojích dovolit. Zároveň ale od světa nejsou žádným způsobem oddělení, a tudíž musí snášet břemena, která s ničením přírodního prostředí přichází. Pogge zmiňuje, že pozice, ve které se chudí nacházejí, nenastala jejich zaviněním, nýbrž vyplynula z historického procesu spojeného s dobýváním, kolonizací, utlačováním a zotročováním. Spíš než tvrdit, že bychom měli být zodpovědní za zločiny našich předků a nějakým způsobem aktivně pomáhat potomkům obětí, se snaží ukázat, „že *nesmíme podporovat extrémní nerovnost ve společenských výchozích pozicích, když přidělení těchto pozic závisí na historických procesech.*“⁹⁹

Návrh GRD vychází z toho, že vlastnická práva států a jejich vlád ke zdrojům jsou na jejich území omezená a za využívání nebo prodej těch zdrojů, pro které se rozhodnou, by měly zaplatit tzv. dividendu. Ta tak představuje malou část peněz získanou z manipulace s těmito zdroji. Platba „*je založena na myšlence, že chudí lidé na celém světě vlastní nezcizitelný podíl na všech omezených přírodních zdrojích.*“¹⁰⁰ Podíl spočívá pouze v ekonomické hodnotě zdrojů a o tom, jak jsou či budou využity, chudí rozhodovat nemohou. V této skutečnosti spočívá i výhoda GRD, neboť má blízko k podobě současného řádu a jednotlivým vládám zůstává kontrola nad zdroji na jejich území. Nejedná se tak o koncept zdrojů, jakožto společného majetku lidstva, který by musel být spravedlivě přerozdělen. To by mohlo svět diametrálně změnit a uskutečnění tak rozsáhlé reformy by bylo bezesporu méně reálné.¹⁰¹ „*Výtěžek z GRD má být použit na zajištění důstojného uspokojování základních potřeb všech lidí. Cílem není pouze zlepšit výživu, lékařskou péči a hygienické podmínky chudých, ale také umožnit, aby mohli sami*

⁹⁹ POGGE, Thomas W. *World Poverty and Human Rights: Cosmopolitan Responsibilities and Reforms*. Cambridge: Polity Press, 2002. ISBN 0-7456-2994-6, s. 203

¹⁰⁰ Tamtéž, s. 196

¹⁰¹ Tamtéž, s. 197-204

účinně hájit a realizovat své základní zájmy.“¹⁰² Zkrátka jde o to, aby i chudí lidé měli možnost mít ze zdrojů prospěch.

Hlavním požadavkem na GRD by měla být její velká transparentnost. Snadné použití a pochopení by vedlo k zajištění plateb spravedlivých podílů a zároveň ujištění, že se ostatní společnosti účastní a konají dle předem daných pravidel. Jasná pravidla by vyžadovala i následné vyplácení prostředků, které GRD vynese. Tento systém by samozřejmě musel být formován s pomocí ekonomů a mezinárodních právníků. Pogge se oblasti dotýká pouze okrajově a zmiňuje, že by pravidla vyplácení měla být hlavně jasně zřetelná z důvodu vyloučení politického znevýhodňování. Zároveň by měla odměňovat pokrok přidělením větší části prostředků konkrétní zemi, což by mělo na vlády působit jako motivační faktor. Částky by se pak měly, v případě potřeby, dostávat k chudým i jinými cestami než od jejich vlád např. by mohly plynout přímo jim nebo by mohly být distribuovány prostřednictvím rozvojových programů pod záštitou OSN či skrze jiné účinné nevládní organizace. Zároveň by pak s největší pravděpodobností bylo zapotřebí ustavit nějaký globální donucovací orgán, jež by se staral o dodržování a případné sankce.¹⁰³

Přijmeme-li Poggeho argument, zůstává ale otázkou, zda je vůbec reálné k takové reformě dospět. Je jasné, že bez bohatých a mocných to nepůjde, lze v nich ale probudit dobrou vůli, která by se o ni postarala? Pogge vidí naději v morálním přesvědčení občanů těchto bohatších zemí. S pomocí ekonomů a politologů je tak přesvědčit „o morálním závěru, který lze skutečně rozumně podpořit, a ukázat cestu, která na každého z nás klade jen skromné nároky.“¹⁰⁴ Návrh GRD by tyto požadavky měl splňovat. Zároveň je na místě ukázat chudým, že jejich situace nám není lhostejná. Pokračování nastoleného směru totiž může vést k agresím obyvatel

¹⁰² POGGE, Thomas W. *World Poverty and Human Rights: Cosmopolitan Responsibilities and Reforms*. Cambridge: Polity Press, 2002. ISBN 0-7456-2994-6, s.197

¹⁰³ Tamtéž, s. 208

¹⁰⁴ Tamtéž, s. 211

žijícím mimo vysoce příjmové ekonomiky (85 % celkové populace¹⁰⁵), kterým bychom se těžce bránili.

4.2.1 Kritika GRD

Myšlenka globální zdrojové dividendy se samozřejmě setkává i s kritikou. Britský profesor enviromentální politické filozofie Tim Hayward poznamenává, že její účinky mohou být v některých ohledech náhodné a nemusela by tak dosáhnout kýžených cílů. První připomínka spočívá v náhodnosti rozdělení financí, výnosy z dividend jdou sice chudým, nicméně primární zdroje se nevyskytují jen na území bohatých zemí, nýbrž je najdeme i v zemích chudých. Není tak jasné, jak by se dalo v takových situacích postupovat při snaze udržení stejného metru. Druhá poznámka se vztahuje ke zdrojům, které by měly být zdaněny. Haywardovi chybí větší specifikace sazby dividendy, tj. kolik by se za jednotlivé zdroje mělo vybírat, a zároveň pochybuje, že by těžba všech zdrojů mohla být snadno monitorována, jak by si Pogge představoval¹⁰⁶. V některých případech je to asi možné, ale jak postupovat u zdrojů, které „*zahrnují řadu procesů při uvádění suroviny, plodiny nebo zdroje energie do použitelného a obchodovatelného stavu.*“¹⁰⁷? Klade si také otázku, jaké náklady by byly uznatelné vůči platbě dividendy a v jaké výši, potažmo kdy v celém procesu by se dividendy měla platit.¹⁰⁸ Určité nejasnosti najdeme i ve vyčíslování navrhované dividendy. Hayward by tak raději přistoupil na tvrzení, „*že by při svém provádění musela (GRD) být upravena tak, aby odpovídala spíše zásadě "zdanit bohaté a přerozdělit chudým" než zásadě kompenzace za vyloučení chudých z přístupu k přírodním zdrojům, což je morální argument, na který se Pogge odvolává pro podporu návrhu.*“¹⁰⁹

¹⁰⁵ POGGE, Thomas W. *World Poverty and Human Rights: Cosmopolitan Responsibilities and Reforms*. Cambridge: Polity Press, 2002. ISBN 0-7456-2994-6, s. 99

¹⁰⁶ Pogge, 2002: „*Měla by být například založena na zdrojích a znečišťujících látkách, jejichž těžbu nebo vypouštění lze snadno monitorovat nebo odhadovat.*“

¹⁰⁷ HAYWARD, Tim. *Thomas Pogge's Global Resources Dividend: a critique and an alternative* (2005). *Journal of Moral Philosophy*, Vol.1.2.3: 317-332, Dostupné z: <https://era.ed.ac.uk/bitstream/handle/1842/914/Hayward-on-Pogge.pdf?sequence=3&isAllowed=y>, s. 5

¹⁰⁸ Tamtéž, s. 5

¹⁰⁹ Tamtéž, s. 7

Závěr

Extrémní chudoba zůstává stále aktuálním problémem i přes to, že se finanční pomoc poskytovaná rozvojovým zemím poslední roky zvyšuje. Světová banka své metody měření dat pravidelně aktualizuje, ale pokrytí v nejvíce postižených zemích je stále velmi složité a možnosti, jak potřebná data získat, jsou omezené. Přesný rozsah chudoby je tak nemožné určit, nicméně oblasti politické filozofie může postačit definice předkládaná v rámci Rozvojového programu OSN, který klasifikuje extrémně chudé jakožto osoby bez přístupu k věcem potřebným pro samotné přežití (potraviny, voda, lékařská péče, střecha nad hlavou). Po přijetí takové definice spolu s přístupem založeným na lidských právech, jako to dělá Pogge, se dostáváme do stavu, v němž práva u všech naplněna nejsou. Jeho kritika Světové banky, stejně tak jako kritika např. Organizace pro výživu a zemědělství, pak může podpořit domněnku, že situace není tak růžová, jak se může ze statistik zdát a že pro zlepšení neděláme tolik, kolik bychom v rámci našich možností měli.

Ke zlepšení by dle Poggeho mělo dojít odstraněním strukturálních překážek, které obsahuje současné institucionální uspořádání. To do jisté míry odráží jeho pohled na globální spravedlnost, který vychází z kosmopolitních principů, přesněji z jeho institucionálního pojetí. Nejvyšší jednotku zájmu představuje globální postavení každé lidské bytosti a vzájemný respekt k druhým. Odpovědnost za plnění morálních zásad s ním spjatých nesou především národní a nadnárodní instituce. V institucionální přístupu na globální úrovni se pak Pogge odlišuje od Rawlse, který se omezil pouze na národní úroveň. Ten se ve svém Právu národů zabývá hlavně pravidly, kterými by se měly řídit interakce mezi jednotlivými státy, žádné požadavky na globální instituce ale nevznáší.

Zlepšení a reforma současného uspořádání by v tuto chvíli měla být povinností. Nikoliv však pozitivní povinností pomoci, o které se zmiňuje Peter Singer, nýbrž užší, negativní povinností neškodit, kterou nyní dle Poggeho porušujeme zaváděním a udržováním řádu, který je pro nás prospěšný a který předvídatelně nepomáhá chudým do takové míry, do jaké by mohl. Pogge věří, že velkou část strádání lze odstranit pouze malými úpravami, avšak bohaté země takové snahy

blokují z důvodu prosazování svých zájmů a zájmů svých firem a rády se odvolají na místní faktory v rozvojových zemích, které jsou dle nich hlavní příčinou tamější situace. Otázkou je, zda se nesnaží bohaté země tímto tvrzením distancovat od problému a zmírnit tak svůj pocit viny za současné nerovnosti.

Skutečnost, že spravedlivější alternativa rozdělení globálních zdrojů existuje, by měl podpořit návrh globální zdrojové dividendy. Ta spočívá v platbě za manipulaci se zdroji, které se státy rozhodnou využívat či prodávat. Výtěžek z plateb by pak měl sloužit k uspokojení základních potřeb všech lidí. Návrh se zakládá na myšlence, že i chudí vlastní nezczitelný podíl na globálním bohatství a měli by tak mít možnost ze zdrojů také profitovat. Celý návrh by měl být dle Poggeho proveditelný, jelikož má blízko k současné podobě řádu, ale zároveň by měl ukázat, že současný řád není pro odstranění chudoby ten nejlepší možný.

Seznam použitých zdrojů

BATTHYÁNY, Karina a Mariana CABRERA. *Právo nežít v chudobě: chudoba jako porušování lidských práv*. Praha: Filosofia, 2010. Filosofie a sociální vědy. ISBN 978-80-7007-321-6.

BAYRAM, Seyma. Billions of people lack access to clean drinking water, U.N. report finds [online]. 2023 [cit. 2023-06-30]. Dostupné z:
<https://www.npr.org/2023/03/22/1165464857/billions-of-people-lack-access-to-clean-drinking-water-u-n-report-finds>

Child Labour: Global estimates 2020, trends and the road forward [online]. ILO, UNICEF, 2021 [cit. 2023-06-30]. ISBN 978-92-2-034879-6. Dostupné z:
https://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---ed_norm/---ipecc/documents/publication/wcms_800278.pdf

COLLIER, Paul. *Miliarda nejchudších: proč se některým zemím nedaří a co s tím*. Praha: Vyšehrad, 2009. Moderní dějiny (Vyšehrad). ISBN 978-80-7429-010-7.

de LAZARI-RADEK, Katarzyna, and Peter SINGER, *Utilitarianism: A Very Short Introduction*, Very Short Introductions (Oxford, 2017; online edn, Oxford Academic, 27 July 2017),
<https://doi.org/10.1093/actrade/9780198728795.001.0001>, [cit 2023-07-16]

FAO, IFAD, UNICEF, WFP AND WHO. *The State of Food Security and Nutrition in the World 2022* [online]. Řím: FAO, 2022 [cit. 2023-07-01]. ISBN 978-92-5-136499-4. Dostupné z:
<https://doi.org/10.4060/cc0639en>

HAYWARD, Tim. Thomas Pogge's Global Resources Dividend: a critique and an alternative (2005). *Journal of Moral Philosophy*, Vol.1.2.3: 317-332, Dostupné z:
<https://era.ed.ac.uk/bitstream/handle/1842/914/Hayward-on-Pogge.pdf?sequence=3&isAllowed=y>.

International Comparison Program. The World Bank [online]. [cit. 2023-07-01]. Dostupné z:
<https://www.worldbank.org/en/programs/icp/history>

JAGGAR, Alison, ed. *Thomas Pogge and His Critics*. Cambridge: Polity Press, 2010. ISBN 978-0-7456-4257-4.

KASHERNAS (2002). *Measurement and Nature of Absolute Poverty in Least Developed Countries*. Mimeograph, School of Oriental and African Studies, University of London

King, I. 2014. „Thinkers at War: John Rawls“. In: *Military History Monthly*, Issue 46. Dostupné: <https://www.military-history.org/articles/thinkers-at-war-john-rawls.htm>.

MYŠIČKA, Stanislav. *John Rawls a teorie mezinárodní spravedlnosti*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2014. Politologická řada. ISBN 978-80-7325-343-1.

OSAKWE, Patrick a Olga SOLLEDER. WORKING PAPER No. 4: Wealth Distribution, Income Inequality and Financial Inclusion [online]. United Nations, 2023 [cit. 2023-07-18]. Dostupné z: https://unctad.org/system/files/official-document/wp-2023d3-no4_en.pdf

OSN. Mezinárodní pakt o hospodářských, sociálních a kulturních právech [online]. 1966 [cit. 2023-07-06]. Dostupné z: <https://osn.cz/wp-content/uploads/2022/08/mezinarodni-pakt-o-hospodarskych-socialnich-a-kulturnich-pravech.pdf>

POGGE, Thomas. *An Egalitarian Law of Peoples*. *Philosophy & Public Affairs*, vol. 23, no. 3, 1994, pp. 195–224. JSTOR, <http://www.jstor.org/stable/2265183>. Accessed 9 July 2023.

POGGE, Thomas and REDDY, Sanjay G., *How Not to Count the Poor* (October 29, 2005). Dostupné z SSRN: <https://ssrn.com/abstract=893159>.

POGGE, Thomas, ed. *Do Rawls's Two Theories of Justice Fit Together?*. In: REX, Martin a David A. REIDY. *Rawls's Law of Peoples: A Realistic Utopia?*. Oxford: Blackwell Publishing, s. 206-226. ISBN-13: 978-1-4051-3530-6.

POGGE, Thomas, ed. *Freedom from poverty as a human right: Who owes what to the very poor?* Paris, France; Oxford, England: UNESCO; Oxford University Press, 2007. ISBN 978-9-23-104033-7.

POGGE, Thomas. Uznávána i porušována mezinárodním právem: lidská práva globálních chudých. In: HRUBEC, Marek. *Sociální kritika v éře globalizace*. Praha: Filosofía, 2008, s. 179-238. ISBN 978-80-7007-286-8.

POGGE, Thomas W. *World Poverty and Human Rights: Cosmopolitan Responsibilities and Reforms*. Cambridge: Polity Press, 2002. ISBN 0-7456-2994-6.

POGGE, Thomas. *World Poverty and Human Rights*. Second Edition. Cambridge: Polity Press, 2008. ISBN-13: 978-0-7456-4143-0.

- RAVALLION, Martin. *How Not to Count the Poor? A Reply to Reddy and Pogge* [online]. USA: Development Research Group, World Bank, 2008 [cit. 2023-06-25]. Dostupné z: <https://www.scribd.com/document/171875853/Ravallion-2008-pdf#>
- RAWLS, John. *Právo národů*. Praha: Filosofia, 2009. Filosofie a sociální vědy. ISBN 978-80-7007-302-5.
- RAWLS, John. *Teorie spravedlnosti*. Praha: Victoria Publishing, 1995. ISBN 80-85605-89-9.
- REITBERGER, Magnus. Poverty, Negative Duties, and the Global Institutional Order. *Politics, Philosophy and Economics*. 2008, (7), 379-402. ISSN 1470-594X, E-ISSN 1741-3060.
- SCHOCH, BAAH, LAKNER a FRIENDMAN. Half of the global population lives on less than US\$6.85 per person per day. *World Bank Blogs* [online]. 2022, 08.12.2022 [cit. 2023-06-12]. Dostupné z: <https://blogs.worldbank.org/developmenttalk/half-global-population-lives-less-us685-person-day>
- Singer, Peter. "Famine, Affluence, and Morality." *Philosophy & Public Affairs* 1, no. 3 (1972): 229–43. <http://www.jstor.org/stable/2265052>.
- Úmluva o právech dítěte a související dokumenty. [Praha]: Ministerstvo práce a sociálních věcí ČR, 2016. ISBN 978-80-7421-120-1.
- UNDP. HUMAN DEVELOPMENT REPORT 1996. Oxford: Oxford University Press, 1996. ISBN 0-19-511158-3.
- UNESCO. EDUCATION FOR ALL 2000-2015: achievements and challenges [online]. Paříž: UNESCO Publishing, 2015 [cit. 2023-07-08]. ISBN 978-92-3-100085-0. Dostupné z: <https://doi.org/10.54676/LBSF6974>
- UNITED NATIONS GENERAL ASSEMBLY. Universal Declaration of Human Rights. United Nations [online]. Paris, 1948 [cit. 2023-07-03]. Dostupné z: <https://www.un.org/en/about-us/universal-declaration-of-human-rights>
- VELEK, Josef, ed. *John Rawls a utopie věčného míru. K legitimitě demokracie a globální spravedlnosti*. In: HRUBEC, Marek. *Globální spravedlnost a demokracie*. Praha: Filosofia, s. 49-76. ISBN 80-7007-210-5.
- WIN, Aye Aye, ed. *Chudoba a lidská práva*. In: , Výzkumný tým Social Watch. *Právo nežít v chudobě*. Praha: Filosofia, 2010, s. 85-91. ISBN 978-80-7007-321-6, s. 90

World Bank (2023), Poverty and Inequality Platform (version 20230328_2017_01_02_PROD)
[data set]. pip.worldbank.org. Accessed on 2023-06-14

World Bank and WHO: Half the world lacks access to essential health services, 100 million still pushed into extreme poverty because of health expenses. WHO [online]. Tokyo: WHO, 2017 [cit. 2023-06-22]. Dostupné z: <https://www.who.int/news/item/13-12-2017-world-bank-and-who-half-the-world-lacks-access-to-essential-health-services-100-million-still-pushed-into-extreme-poverty-because-of-health-expenses>